

Ljudski tednik

Leto I. štev. 23

Trst 28. junija 1946

Vsebina: TEŽAK GOSPODARSKI POLOŽAJ V CONI A // SOLSKO VPRAŠANJE // VERA IN CERKEV, VERNIKI IN PAPEŽ // KAJ SE DOGAJA V GRČIJI // IVAN TRINKO // GOSPODARSTVO // KULTURA // ROMAN // EMŠKE TAJNO OROŽJE // MOSKOVŠKE PODZEMNE ŽELEZNICE - ITD.

Cena 5.- lir - 3.- din

Jugoslavija ne bo sprejela krivične rešitve

Zunanji ministri zapadnih velesil so odklonili dva Molotova predloga za skrajno možnost pravične rešitve. Molotov je predložil, da bi Trst postal avtonomno področje pod jugoslovansko suverenostjo, toda upravljan po statutu, ki bi ga odobrile štiri velesile.

Kot »skrajno koncesijo« je Molotov izjavil, bi bil pripravljen sporazumeti se za mešano jugoslovansko-italijansko suverenost nad Trstom, z reprezentančno zbornico, voljeno s splošno volilno pravico ter z dvema guvernerjema, enim Jugoslovanom in enim Italijanom.

Demokracijski svet je z nami

Vprašanje JK in Trsta vzbujajo vedno večje zanimanje po vsem demokracijskem svetu. Vedno bolj se širi spoznanje, da je edina možna rešitev tega vprašanja priključitev Trsta k Jugoslaviji, priznanje z borbo pridobljenih pravic primorskega ljudstva in vseh jugoslovanskih narodov. Vzporedno s tem spoznanjem raste podpora, ki nam jo nudi ves napredni svet. Svetovna mladinska federacija, ki vključuje demokracijsko mladino vsega sveta, je poslala svetu zunanjih ministrov v Parizu resolu-

cijo v kateri se zavzema za priključitev Trsta k Jugoslaviji. Toda te nujnosti ni spoznala samo mladina. Spoznali so jo najvidnejši predstavniki francoskega kulturnega in javnega življenja. Velika skupina najvidnejših francoskih univerzitetnih profesorjev, pisateljev, arhitektov, slikarjev, kiparjev, režiserjev, dirigentov in igralcev, je podpisala spomenico, ki pravi med drugim: »Zahtevamo pravično rešitev

vprašanja Trsta, ki se je pojavilo na pretekli konferenci štirih zunanjih ministrov kot najvažnejše vprašanje; obenem želimo prikazati, da ne bi bila samo očitna kršitev načel, katerim smo toliko žrtvovali, ako Trst ne bi bil priključen Jugoslaviji, temveč da bi se Trst spremenil tudi v ognjišče nemirov in izhodišče za nove fašistične napade, ki bi bili napérjeni prav tako proti Franciji in proti svetovnemu miru kakor proti Jugoslaviji.

TITO:

Narodi Jugoslavije morajo res z ogorčenjem ugotoviti, da pri predstavnikih zapadnih in v vojni zavezniških velesil obstoje popolno nerazumevanje za pravične zahteve Jugoslavije, za ogromne žrtve in prispevek Jugoslavije v vojni. Tako sovražno stališče teh predstavnikov preseneča vsa demokracijsko javnost sveta, ki pričakuje, da bodo popravili krivico preteklosti in ugodili upravičnim zahtevam Jugoslavije do Julijske krajine in Trsta.

O izjavi De Gasperi je menim, da je ta rezultat pomanjkanja vsake zavesti odgovornosti in logike. Nima nobene pravice, da daje take izjave predstavnik napredne in premagane sile. Do takih izjav bi imeli pravico samo tisti, ki so bili žrtve napada in zmagovalci in med njimi ima Jugoslavija v vsakem primeru eno od prvih mest. Če Italije ne bi vzpodbujale k takim izjavam in resemisejnim izjavam nekatere članice Združenih narodov, si De Gasperi ne bi dovolil izjaviti kaj takega. Če bi pri vseh naših zavezniških prevladovali duh pravice, bi se morala vsaka bivša zaveznica Nemčije, tako tudi Italija, pokoravati odločitvam Združenih narodov. V tem primeru ima samo Jugoslavija pravico in dolžnost do svojih narodov, ki so utrpeli ogromne žrtve in škodo prav zaradi Italije, ki jo danes zastopajo De Gasperi in drugi, da ne podpisuje ničesar, kar bi dejansko povečalo te žrtve in okrnilo upravičene interese jugoslovanskih narodov.

To velja v polni meri predvsem za Julijsko krajino in Trst in ni najmanj ni treba misliti da bi jugoslovanska vlada mogla podpisati karkoli, kar bi okrnilo interese jugoslovanskih narodov. To so kraji, ki so bili v preteklosti na nepravilni način odvzeti Jugoslaviji in predani Italiji. To je nesporno zgodovinsko dejstvo. Narod Jugoslavije se nikdar ne bo mogel sporazumeti z drugo rešitvijo kot z vrnitvijo teh krajev v sklop njihove države FLRJ. Ponavljam, da ne bomo soglašali niti s kako kompromisno rešitvijo, ki bi bila prav tako v škodo Jugoslavije. Moglo bi biti govora samo o tem, kako bo končno veljavno rešen položaj Trsta, a pri tem ne more biti govora o tem, da bi se Jugoslavija odrekla svojim suverenim pravicam v upravi tega mesta.

S tem sem odgovoril tudi na naše stališče o vprašanju interna clonalizacije Trsta. Za Jugoslavijo je do konca bistveno vprašanje, če bo Trst pod njeno suvereniteto.

Govorili so v inozemstvu javnosti o tem, da bi bilo treba rešiti vprašanje miru z Italijo in s tem v zvezi vprašanje Trsta na zasedanju Združenih narodov. Spričo stališča posrednih držav do upravičenih zahtev jugoslovanskih narodov je jasno, da bi celo nacionalne zahteve in narodno ozemlje Jugoslavije postalo vredmet preglasovanja. Jugoslavija ne bi mogla nikoli pristati na tako reševanje vprašanja njenega ozemlja. Tak postopek bi mogel privedi do zelo resnih sprememb v stališču Jugoslavije do Združenih narodov.

Konferenca v Parizu s težavo napreduje

Zunanji ministri v Parizu so dosegli že nekaj važnih sklepov, vendar so najvažnejša vprašanja ostala še nerešena. Sklenili so med drugim, da se bodo zavezniške okupacijske čete umaknile iz Italije 90 dni po dnevu, ko bo stopila v veljavo mirovna pogodba z Italijo. Poseben kontrolni svet pa bo še leto dni nadzoroval, kako Italija izpolnjuje določbe mirovne pogodbe.

Nadalje so zunanji ministri v glavnem rešili vprašanje o avstrijsko-italijanski meji. Ze na septemberskem zasedanju sveta zunanjih ministrov v Londonu je bilo sklenjeno, da bo meja ostala v glavnem ista, da pa naj avstrijska vlada predloži zahteve po popravkih meje manjšega obsega. Avstrijska vlada je predložila memorandum, ki zahteva Pustriško dolino. Zunanji ministri so prišli do zaključka, da te zahteve ni mogoče smatrati za manjši popravek in so jo odklonili.

Vprašanje italijansko-francoske meje še ni v celoti rešeno. Francija zahteva popravek meje na štirih mestih. Glede treh popravkov ni večjih ugovorov, četrti popravek pa bi vzel Italiji važne električne centrale v dolini Brige in Tende. Zato zunanji ministri obenem s strokovnjaki še proučujejo to vprašanje.

Nerešeno je ostalo tudi vprašanje reparacij. Angleška in ameriška delegacija se upirata plačilu vojne odškodnine s proizvodni italijanske industrije, ker se božita, da bi to škodovalo popolni anglo-ameriški kontroli italijanskega gospodarstva. Obe delegaciji sta sicer izjavili, da se odpovedujeta vsem reparacijam, vendar pa zahtevata povračilo svojih dobroimetij v predvojni Italiji. Te ameriške terjatve znašajo 110 milijonov dolarjev, so torej za 10 milijonov večje kot reparacijske zahteve ZSSR, ki je pretrpela znatno več-

jo škodo, in zahteva od Italije samo povračilo 20. dela te škode.

Se vedno višee je tudi vprašanje Trsta in JK. O tem vprašanju so ministri šele enkrat na kratko razpravljali, nato pa vprašanje odložili. Tisk je izvedel za predlog francoskega zunanjega ministra Bidaulta, po katerem bi se naj mesto in pristanišče Trst z bližnjo okolico internacionalizirala, JK pa naj bi bila razdeljena. Pri tem bi vzhodni del pripadel Jugoslaviji, vprašanje pripadnosti zahodnega dela z 200.000 Jugoslavlani pa bi ostalo odprto. Isto bi naj veljalo za Trst, kjer bi se po 10 letih vršil plebiscit, ki bi naj odločil dokončno usodo mesta.

Dopisnik moskovske »Pravde« v

Parizu pravi o tem predlogu, da je to kompromis, ki ne pomeni nobene rešitve in ki nikakor ne upošteva odločne volje velike večine tržaških množic, ki terjajo priključitev Trsta k Jugoslaviji. Nadalje navaja dopisnik proglaš francoskih kulturnih delavcev, ki poudarja, da gre za gospodarski obstoj mesta in njegovega prebivalstva.

Mi vemo, da je mogoča samo ena resnična rešitev: priključitev vse JK s Trstom k Jugoslaviji. Vsaka druga rešitev bi bila začasna pomenila bi za primorsko prebivalstvo nepopravljivo krivico, prinesla bi mu gorje in bedo. Če zunanji ministri hočejo dejansko ustvariti pravičen mir, bodo morali to razumeti in upoštevati.

Predsednik albanske vlade na prijateljskem obisku v Jugoslaviji

Dne 23. junija predpoludne je iz Tirane prispel v Beograd predsednik vlade LRA Albanije, minister za narodno obrambo in ministar za zunanje zadeve gen. polkovnik E. Hodža v spremstvu visokih albanskih osebnosti. Na letališču v Zemun ga je sprejel maršal Tito s člani zvezne vlade, predstavniki predsedstva Ljudske skupščine FLRJ, jugoslovanske armade z drugimi osebnostmi. Prisojni so bili tudi člani diplomatskega zbora.

Ob svojem prihodu je Enver Hodža poudaril, da bodo narodi Jugoslavije in albanski narod dali vse svoje sile, da bi še bolj utrdili bratstvo in prijateljstvo. Na beograjskih ulicah so se zbrali deset in desetisoči meščanov, ki so pozdravili visoke albanske goste. Dne 24. junija je generalni polkovnik Enver Hodža uradno obiskal predsednika zvezne vlade FLRJ maršala Josipa Broza-Tita. Proti večeru je maršal Tito vrnil obisk generalu Enverju Hodži. V torek je priredil jugoslovanski zunanji minister Simić kosilo na čast visokim albanskim gostom. V svojih napitnicah sta ministri Simić in generalni polkovnik Enver Hodža poudarjala prijateljstvo in bratstvo med jugoslovanskim narodom in albanskim narodom, ki je bilo skovano v tej vojni.

Popoldne je predsednik albanske vlade položil venec na grob neznanega junaka na Avali.

Podpirajo nas tudi države, ki so na pravilni rešitvi tržaškega vprašanja zainteresirane, ker teče v naravnem zaledju tržaškega pristanišča. Poljska in čehoslovanska vlada sta svoje mnenje že pred časom odločno izjavili. Pred dnevi je imel v Londonu madžarski ministerski predsednik Nagy tiskovno konferenco, na kateri je izjavil, da je Madžarska izredno zainteresirana na tržaškem vprašanju, in poudaril, da bi bili madžarski interesi najbolj zaščiteni, če bi ugodil jugoslovanskim zahtevam.

Tudi tam, na tujih tleh, se italijanski tovariši zavedajo, da je edina možna rešitev za Trst Jugoslavija, da jim edino ona nudi možnost, da se bodo še kdaj vrnili domov in s svojim delom pomagali graditi svoj lastni dom.

Tako je poslal odbor »Italia libera« iz mesta Boulogne v Franciji štirim zunanjim ministrom protestno pismo, v katerem prižiga, da je ozemlje Trsta in JK zemljepisno in narodnostno popolnoma jugoslovansko ter protestira proti morebitni priključitvi Trsta k Italiji.

To so samo nekateri primeri iz obilice dokazov, kakšno podporo uživa naša pravična stvar po vsem demokracijskem svetu. Vse to nas še bolj utrjuje v prepričanju, da bo prišel dan, ko se bodo naše težnje in zahteve uresničile.

1920
FASCIO GIULIANO

1946
FRATELLANZA GIULIANA

DELA VCI IN KMETJE ZBORUJEJO PO VSEJ CONI A

DOVOLJ JE TEGA!

30 tisoč brezposelnih, 100 tisoč ljudi v bedi in gladu,

a tovarne stojijo in porušena dežela čaka obnove

Eno leto se že vleče neznosno stanje v pasu in mestu, ki so ga z vsiljeno rto ločili od ostalega enotnega zaledja. Eno leto že se morajo ljudje obeli narodnosti, delavci, kmetje in intelektualci boriti s postavljeno jim oblastjo za še tiste borne pravice, ki jim jih je ta pustila potem, ko jim je vse ostalo odvzela.

Položaj pod zavezniško vojaško upravo je vedno slabši. Vzrokov za to je več. Dobro so poznani vsakemu našemu človeku, dobro so poznani tudi vsemu demokratičnemu svetu, ki vztrajno podpira naše zahteve, da mora biti Trst in cela pokrajina priključena k svojemu naravnemu zaledju, k Jugoslaviji.

V nedeljo se je v Trstu spet zbrala velika množica delavstva k sindikalnemu zborovanju, da spričo težkih življenjskih prilik in nerazumevanja zaupne uprave dvigne svoj glas in opozori svet v odlašnem trenutku dokončnega urejevanja povprenega sveta na resna vprašanja in težkoče našega delavstva in tržaškega prebivalstva na splošno.

Več govornikov je orisalo jasno in otipljivo katastrofalen gospodarski položaj, v katerem se je znašla naša pokrajina pod zavezniško okupacijo danes po enem letu. Tovariš Juraga je med drugim dejal: Že od septembra lanskega leta opažamo pri delodajalcih razne spletke, da bi razkropili delavstvo, ga deklasirali in tako razbili enotnost Delavstvo ve, da je mnogo težkoče pri obnovi povojne Evrope, ne more pa razumeti, zakaj naj bi spričo tolikih razvalin in razdejanja brezposelnost še naraščala, namesto, da bi se zaposlilo čim več delavstva pri obnovitvenih delih.

Vse to si lahko razlagamo edino z nesmiselno demarkacijsko črto, ki je naše industrijsko področje odrezala od njegovega naravnega zaledja in s tem ohranila vsako večjo gospodarsko dejavnost. Edino, če zvezemo našo narodno gospodarstvo z deželami v zaledju, bomo najhitreje uspeli doseči normalne gospodarske prilike in blaginje.

Če premostrimo prilike pri nas in jih primerjamo z onimi v našem zaledju, tedaj lahko ugotovimo, da tam mrzlično grade in obnavljajo in da jim celo primanjkuje strokovnih delovnih moči. Pri nas po vlada brezposelnost pomanjkanje in beda. V toliko razvpih štiridesetih dneh se je naše ljudstvo in naša ljudska oblast vrgla z vsotvno na delo. Ko pa je nastopila zaupna uprava, je vse to delo zaspalo, ladjedelnice so še vedno v ruševinah, obnavljati niso začeli niti stanovanjskih hiš in tisoči delavskih družin so brez strehe.

Nato je govornik omenil težke prehrambene prilike. Dejal je, da racionirana živila zadostujejo le za nekaj dni v mesecu in zahteval, naj se uvede popolno racioniranje živil, tako kot je v navadi v Angliji, kjer je vsem zaimčen minimum.

Potem je omenil, da podjetniki groze z nadaljnjim odpusti z dela in celo z zaporo ladjedelnice. Pri tem se izgovarjajo, da IRI (ustanava za državno obnovo) noče več finansirati ladjedelnice.

Mi pa pravimo, da je že skrajni čas, da ta ustanova preneha podpirati naša industrijska podjetja, ker je bila ustvarjena za finansiranje fašistične vojne. S tem, da se industriji sklicujejo na IRI, nas hočejo prepričati, da more Trst živeti le, če se pripravljata na vojno. **Mi pa trdimo nasprotno, Trst mora imeti industrijo, ki bo služila le miru. To pa bomo dosegli, če se navežemo na njegovo naravno podonavsko in balkansko zaledje.**

Obljubljali so neka nova naročila ladjedelnicam, a doslej nismo še ničesar opazili. Hodijo v Oslo, jugoslovanska naročila pa so odklonili. Če so res tako polni dobre volje, zakaj ne podprejo težnje delavcev po obnovi? Vemo, da nam na to vprašanje ne bodo odgovorili, ker hočejo rešiti svoje kapitale, nakonične z vojnimi dobički.

Srednji stoji naj se ne varajo. Načrtno uničevanje industrije bo tudi uje gospodarsko uporabnost. Znižanje kupne moči delavstva vpliva neugodno na vse ostale sloje prebivalstva. Borbi delavcev so se v tem trenutku pridružili tudi kmetje, ki jih še tlačil fevdalna fašistična kolonska zakonodaja. Čeprav so vprašanja zelo raznolika,

so se delavci in kmetje strnili v mogočen blok. Z njimi koraka tudi 30 tisoč brezposelnih, ki predstavljajo za naše gospodarstvo težko breme. Govornik je končal z besedami: **V teh dneh smo zahtevali mednarodno prilagoditev, zaporo nad odpusti z dela, pravičnejšo delitev živil zahtevali smo obnovo. Dovolj je brezposelnosti! Dovolj gladi! Če oblasti nočejo ali ne morejo začeti obnove, naj jo prepuste ljudstvu!**

Kmečke množice dele isto usodo

V istem času, ko so množice tržaških delavcev in njihove družine zborovale v Trstu, so v Gorici na prvi skupščini Enotnih sindikatov za Goriško delegati kmečkega prebivalstva podajali obračun svojih uspehov in neuspehov v naporih za izboljšanje življenjskih pogojev našega kmeta.

Ker so bile vse pridobitve kmečkega prebivalstva v dobi narodno osvobodilnega boja kmalu po ukinitvi ljudske oblasti v coni A ogrožane od prav istih veleposestniških mogočnikov, ki so ves čas italijanskega fašizma izjemali z dajatvami našega kmeta in srkali iz njegovega dela njegovo kri, so se v svojo lastno obrambo tudi kmetje združili v enotno gibanje, v kmečke sindikate. Tako združeni so že v septembru dosegli mednarodni sporazum za kmečke dninarje, ki je znatno izboljšal njihove prilike. Sindikalni urad je ustanovil pravni odde-

lek, ki nudi članom zaščito in daje informacije. Ustanovljen je bil okrožni odbor kmečkih Enotnih sindikatov, ki se bo podrobno bavil z vsemi perečimi vprašanji, ki se tičejo in tarejo našega kmeta. Tako združeni so dosegli tudi, da je Zavezniška vojaška uprava trenutno preključala vse zemljiške odpovedi do šest mesecev po končani vojni. Če bi se te odpovedi uresničile, bi moralo veliko število naših kmetov v Bedih in Furlaniji zapustiti zemljišča, ki jih že dolgo let obdelujejo.

Še vedno pa je ostalo nerešeno vprašanje onih kolonov, ki se ne drže določb stare fašistične kolonske pogodbe, na katero se veleposestniki in ZVU vedno sklicujejo, ker ne priznavajo kot pravno veljavne določbe paritetne komisije OF, ki je določila za Brda in bližnjo okolico delitev pridelka v razmerju 75% proti 25% v prid kolonom. Ker se veleposestniki sklicujejo na bivšo fašistično zakonodajo, so brški koloni sklenili, da bodo dali gospodarjem samo 25% pridelka, ostalih 25% pa ga bodo dali v skladišča. Ta pridelek bo na razpolago, dokler se gospodarji ne bodo odločili za pogajanja in uredili z novo pogodbo sedanje spore. Enotni sindikati so tudi dosegli, da so v raznih krajih popravili ceste in mostove v korist kmetom.

Toda sindikate čakajo v njihovih borbah za popolno odpravo ostankov fašističnega gospodarskega sistema in za zboljšanje sedanjih težkih in nestalnih življenjskih pogojev še težke naloge.

Oblast in civilna policija nastopata

V Turjaku je civilna policija aretirala in pretepla kolona Zaninella Adelma in Narduzzi Nicodema, ker nočeta biti več sužnja svoje fašistične fevdalne gospode

Sredi ogorčenega protestiranja sorodnikov je policija odvlekla Narduzzia in Zaninella v Tržič. Sovaščani so z zvonjenjem zvonov sklicali ljudstvo in se podali v sprejodu v Tržič, kjer so na trgu pričeli protestno zborovanje. Delavci ladjedelnice in brezposelni so takoj, ko so zvedeli za dogodek nastopili solidarno s kmečkim delovnim ljudstvom in se pridružili protestnemu zborovanju pred palačo ZVU. Delegacija iz množice je predala Zavezniški vojaški upravi vlogo, v kateri vsi koloni obsojajo prostiško postopanje civilne policije, ker je pretepla in grozila z orožjem navzočim in z brutalno silo odvedla in pretepla kolona, ker sta izjavila, da ne nameravata izročiti gospodarjem 50% pridelanega žita. Dokler

ne bosta oba aretirana kmeta izpuščena in dokler ne bodo izdani potrebni ukrepi za ugotovitev varnosti kmečkega prebivalstva, podpisani koloni ne bodo pričeli z mlačno in oddajo pridelkov.

Na običajni odgovor ZVU (večne obljube), so se zbrani kmetje in delavci podali pred zapore. Tu je civilna policija ponovno potrdila svoje »pomembno« postanstvo, ki ga vrši s pretepanjem demokratičnega ljudstva. Množica je morala odgovoriti in je odgovorila. Vendar to ni važno, množica ima pravico obrambe. Važno je, da je policija nastopila s strelji proti kmetom in delavcem, ki se, svesti si svojih pravic, bore proti vsem ostankom fašizma, kar pa tukajšnji oblast in njenim izvršnim organom očividno ni všeč.

Kaj se dogaja v Grčiji?

Čeprav je grški narod krvavel in se bori na strani Združenih narodov proti naci-fašizmu, se mu danes ne dovoljuje, da bi užival mir in svobodo, temveč je prepuščen skupin. Prisotnost angleških okupacijskih čet, ki podpirajo monarhistično grško vladno, povzročuje neprestano slabšanje položaja.

Proti temu stanju in postopanju, ki se uporablja napram Grčiji, je ljudstvo pošlalo na tisoče pisem in resolucij vladam veslesil. Tako je n. pr. general Grigorjadis poslal pismo angleškemu poslaniku v Atenah, v katerem se zahvaljuje (vrača) za odlikovanja, ki mu jih je dala angleška vlada l. 1916. in 1919, za vojne zasluge. V tem pismu piše Grigorjadis sledeče: »Končno sem se prepričal, da kot Grk ne morem več nositi odlikovanj angleških vlad.«

V Grčiji so se končno vršile »volitve«, ki jih ni sklenila nobena grška vlada, temveč so o njih razpravljali v angleškem parlamentu. Po vsem tem je jasno, kdo nosi odgovornost za takozvane »volitve«, na katerih so tudi mrtvi glasovali za monarhijo.

Politika okupacijskih sil napram Grčiji pa se ne omejuje samo na izrazito politič-

no vprašanje. Nedavno so namreč podpisali angleško-grško pogodbo o osnovanju »Grškega trgovinskega društva«, ki zagotavlja angleškim monopolističnim krogom kontrolo nad vso grško trgovino. S tem je napravljen nov korak v gospodarskem zaslužnjevanju Grčije.

Po drugi strani pa se dnevno krepi položaj monarhofašistov v sedanji grški armadi in državnem aparatu in se s tem država prepušča na milost in nemilost peščici ljudi. Sedanja grška vlada je objavila nove odredbe, po katerih so skoro vsi višji oficirji, prepričani demokratiški republikanci, odpušteni iz službe in nadomeščeni z monarhofašisti. Svet narodne obrambe, ki ga sestavlja predsednik vlade, minister vojske, načelniki štabov in šef britanske vojne misije (odposlanstva), je dobil pravico, da uvaja spremembe v vojski brez kontrole zakonodajnih ali izvršnih oblasti.

V svojih besnih izpadih proti pravim demokratičnim silam, ki predstavljajo in branijo osnovne interese grškega ljudstva, vladni poslanci na parlamentarnih sestankih ponovno zahtevajo, da se Komunistična partija postavi izven zakona, da se nje-

Politika v imenu apolitičnosti

Borba za slovensko šolo na ozemlju, ki ga upravlja ZVU, je dosegla oblike, ki jih nikdar ne bi pričakovali. Vzrok temu so v prvi vrsti vplivi onih sil, ki so bile v tej pokrajini vedno nasprotne slovenski šoli in ki so po letu 1918, ko je Italija zasledila slovensko in hrvatsko ozemlje, slovensko in hrvatsko šolstvo popolnoma uničile. Le tako si je mogoče razlagati sedanji trdovratni odpor, da bi smelo slovensko ljudstvo, starši šolodolžnih otrok, sploh kaj govoriti v takem življenjskem vprašanju vsakega naroda, kakor je vprašanje šole, vprašanje izobrazbe mladine.

V imenu apolitičnosti se je uvajal italijanski jezik že v osnovno šolo, kar je didaktični nesmisel in kar je vrglo šolo v politični metež.

V imenu apolitičnosti se je uvedel učni načrt po fašističnih vzorih, ki je slovensko ljudstvo podrejal neki višji rasi, katere kulturo naj slovenska mladina vsrkuje. Probučuje naj Italijo, o slovenski in jugoslovanski zgodovini in kulturi, o lastni bitnosti sploh, ne sme vedeti nič.

V imenu apolitičnosti se je pritegnili na vsa odločilna mesta šolske uprave za slovensko šolstvo kolaboracionistični »strokovnjaki«, ki so v nasprotju z ogromno večino slovenskega ljudstva in pogosto tudi moralno nemogoči. Temu nasproti pa so se vedno odklanjali predlogi, da bi se dala Slovenecem neka možnost šolske samouprave, ki bi edina lahko dosegla pravično in res demokratično rešitev našega perečega šolskega vprašanja, v popolnem skladu s suverenostjo zavezniške vojaške uprave.

Končno se naši šoli niso dala sredstva, da bi sploh mogla napredovati. Prvo knjigo za I. šolsko leto je izdala šolska uprava šele v marcu. »Slovensko berilo za višje razrede« šele v maju. Kako naj se otroci učijo brez knjiž? Kaj naj slovenski starši mislijo spričo teh dejstev? Samo dva zaključka sta, prvič: da je nedostojalo dobre volje za reševanje slovenskega šolskega vprašanja; drugič: da niso bili ljudje, ki bi morali take stvari urediti, sposobni, da bi jih uredili. Kajti dve taki neizvirni knjižici je mogoče pripraviti in natisniti v dveh tednih, če je količina dobre volje.

Če se zdaj plenila knjigi »Naša beseda in »Svobodna pot«, ki sta rešili naši šolski mladini vse leto in pomagali, da se je sploh mogla učiti materin jezik, je tako postopanje — miho povedano — idiozno. Zato je skratino razburilo starše, ki ne morejo razumeti, da šolska uprava šele proti koncu lanskega leta izla slovenske knjige. Vzrok razburjenja staršev je v zrešenju šolski politiki, ki je v imenu apolitičnosti razburkala šolsko ozračje, vrgla šolo v dobovno borbo in nametila krivoto nezdravih, mlajdini skrajno žaljivih šolskih razmer, na starše same.

Še enkrat vprašamo: ali je vzrok vsem krivičnim razmeram na področju slovenske šole za voljo ali nesposobnost?

In še nekoč: ali naj tako nezdravo stanje zavzame vedno večji obseg, ali naj se napravi pameten konec, dokler je čas?

Jože Pahor.

ni predstavnikj zapro in da se prepovedo levičarski listi.

S tem v zvezi je tajnik KP Grčije Zahariades objavil v listu »Rizospatis« članek, v katerem ocenjuje položaj v Grčiji. Tu naglašja, da je po volitvah, ki jih imenuje »Bevinove volitve«, K P postala predmet preganjanja, kar je razvidno iz zapiranja in aretacij mnogih funkcionarjev in uničevanja časopisnih uredništev.

Po dokazanih in prekontroiranih vesteh — pravi v članku — je britanska tajna služba zahtevala, da se KP postavi izven zakona. V Grčiji ni reda, ker ga kršijo same oblasti. Vendar pa te nimajo nobenega izgleda na uspehe, čeprav poskušajo uresničiti svoj načrt, da uničijo nekoliko deset-tisoč in da deportirajo na otoke stotisoče komunistov in pristašev EAM-a — ker bo ljudstvo, ki je preživeo Glücksburga in Metaksasa, zapore in deportacije, rajši odšlo v hribe.

Kljub naodločnejšemu upiranju demokratične javnosti, je profašistična vlada v Grčiji dne 6. januarja predložila parlamentu zakon o uvedbi izrednih ukrepov »proti tistim, ki poizkušajo motiti državni red in integriteto države.«

Pri tem pa je značilno, da je ta zakon postal veljaven s trenutkom, ko ga je vlada predložila poslanstvu, ne glede na to, če

Vera in cerkev, verniki in pastir

Kaj sta Msgr. Margotti in Santin

V poslednji številki smo kratko obeležili odpor, ki je nastal med našim ljudstvom po mestih in po deželi spričo namere msgr. Santina in Margottija, ki jima je že nekaj let poverjena višja cerkvena oblast na naših tleh, da po dolgoletnem presledku pri-
... med ljudstvo in opravila višjepastir-
... težnost podelite otrokom zakrament-
svete birne. Ljudstvo, ki ju odklanja, je vsaj trenutno uveljavilo svojo voljo. Msgr. Margotti in Santin pa sta na to reagirala, vsak po svoje, a na način, ki ju v obeh ljudstva samo še bolj diskreditira.

Kdo sta msgr. Margotti in Santin? Po rodu sta Italijana, kar pa še ni prav nobe-
no zlo.

Tudi msgr. Fogar, ki je bil še malo pred msgr. Santinom za škofa v Trstu, je bil Italijan, toda tako vsa duhovščina, italijanska in slovanska, kakor tudi ljudstvo sta ga spoštovala, ker je opravil svoje škofske poste prav, ker je priznaval vse narodnostne pravice ljudstva in ni storil nobene krivice duhovščini. Prav zaradi tega so fašisti v sporazumu z nekaterimi prenapetimi fašistično usmerjenimi duhovniki zintrigirali, da je bil premeščen v Rim. Za njegovega naslednika pa je bil postavljen tisti, ki jim je bil najbolj pri srcu in na katerega edinega je fašistična vlada pristala: msgr. Santin. Štiri leta prej je bil v enakih okoliščinah postavljen za nadškofa v Gorici msgr. Margotti, po rodu iz okolice Bologne.

Desetletja in desetletja so bili tako v Gorici kakor v Trstu za škofe poleg Italijanov tudi Slovani. In v vsem tem času ni bilo niti ene pritožbe iz vrst Italijanov proti njim. Dejansko se takrat nobenemu italijanskemu duhovniku ni skrivil niti las, nobenemu italijanskemu verniku se ni zgodila niti najmanjša krivica v narodnostnem ali katerem drugem pogledu.

V času teh dveh škofov pa je bilo premeščenih nič koliko slovanskih duhovnikov. V tržaškem kapitulju, kjer so bili nekoč po trije slovanski kanoniki, ni zdaj nobenega več. Cela vrsta župnij v mestih in na deželi, ki so imele prej slovanske župnike in kaplane, ima sedaj samo italijanske duhovnike. Uradni jezik v cerkveni upravi, ki je bil prej dvojen ali celo trojen, pri čemer so se pravilno upoštevale vse narodnosti, je bil v gorški nadškofiji do konca vojne, v tržaški pa še zdaj samo italijanski. Vzgojo duhovniškega naraščanja so prav tako in celo z nasiljem docela poitalijančili. In še vse več. Slovensko obojnostno hrvaščino so domala izrinili iz vseh mestnih cerkva, na deželi pa lo skrajnosti omejitili in opeke so z zvijačo in silo navažali tako v šoli kakor v cerkvi k opravljanju njihovih verskih dolžnosti in vzgoji izključno v italijanščini.

Fašistični režim se je oddolžil msgr. Margottiju javno in na skrivnem za take dela, ki se je spričo skrajne discipliniranosti vse duhovščine nujno lahko opravičilo le z nju-
no vednostjo z njegovim pristankom na nju-
no pobudo. Prejemala sta pohvale, odliko-
vanja, posebne denarne podpore. Msgr.

Margotti se je spuščal tudi v čisto politična vprašanja in tako služil s svojo cerkveno avtoriteto fašistični oblasti, kakor n. pr. v času vojne z Abesinijo, ko je izbruhnila vojna s Francijo, v borbi proti jugoslovansko-
skemu tisku itd.

Za vse, kar smo tu bežno navédli, so bili v dnevnem tisku objavljeni konkretni dokazi, dokumenti, ki so jih pred dobrim letom dni našli na fašističnih prefekturah in kvesturah v Gorici in na Reki, izpovedi posameznih prizadetih duhovnikov in tudi poedincev, gradivo, ki je bilo o vsem tem objavljeno v knjigah že pred leti in ki mu vse doslej še nihče ni oporekel resničnosti in veljave.

Kaj sta torej msgr. Margotti in Santin? Po delu in duhu sta bila fašista ves čas, kar sta delovala med našim ljudstvom.

Najnovejši dogodki pa so še posebej dokazali, da sta tudi sedaj proti našemu ljudstvu, ker delujeta poslednji čas za to, da bi se dežela ne priključila. Ju goslaviji, kakor to ljudstvo hoče, kamor narodnostno in gospodarsko tudi spada. Msgr. Santin na vse načine podpira tako prizadevanje CLN-a, v katerem imajo šovinistični italijanski elementi glavno besedo. Msgr. Margotti se je v tem izdal še prav te dni, ko je napadel vse dobro misleče Italijane kot izdajalce prav zaradi tega, ker sodelujejo z našim ljudstvom. Naše ljudstvo pa je obeležil za »slavo-comuniste« čisto po metodah fašističnega režima, ki je pavšalno označil za take bazoviške žrtve že pred 16 leti in potem po vrsti vse Slovence, kar jih je okusilo njegovo knuto. Prav s tem se je lahko pred dobro mislečimi Italijani samo še diskvalificiral.

Oba, msgr. Santin in msgr. Margotti, sta s tem dokazala, da sta tudi po padcu fašizma in celo po zmagi nad nacifašizmom ostala zvesta glavnemu fašističnemu načelu: nacionalnemu imperializmu in ekspanziji enega naroda v škodo drugim.

V ostalem je msgr. Margotti sprožil omenjeni čisto politični napad izrecno kot cerkveni oblastnik, torej na področju cerkve in vere. Kaj imata cerkev in vera opraviti s politiko?

Ravno to pa je ono, zaradi česar je nastal med našim ljudstvom tako silen odpor proti msgr. Santinu in Margottiju. Kdor zna čitati in kdor je čital ljudske liste, ko so v zadnjem času poročali in razpravljali o tej stvari, je od prvega članka do poslednjega poročila lahko zasledil, kako je ljudski tisk poudarkoma beležil, da verniki po vsej deželi žele izpolnjevati svoje verske dolžnosti in še posebej sedaj, ker jim je bilo to vsa leta vojne, pa tudi lani nemogoče, ko se oha višja pastirja enečastno nista objavila med njimi. Marsikomu so bili že ti poudarki odveč in ne prav na mestu, ko se je vselej vendarle govorilo o političnem delovanju obeh oblastnikov in o njih politični krivdi. Imeli so vsega uoštevanja vreden občutek, da obsodba obeh oblastnikov nima ničesar skupnega z vero in da te ne gre vpletati med njuna zla dela. Decela isto se je pokazalo tudi na vseh množičnih

sestankih, v vseh protestih ljudstva proti njima. Vsakdo, ljudstvo v celoti in tudi njegov tisk sta ohranila čist odnos do vere.

Isto, do piké isto velja tudi za Cerkev. Iz vsega, kar se je reklo, sklenilo ali napisalo, je odmeval vedno znova isti refren, da naj služi cerkev svojemu namenu, da naj pristojni cerkveni dostojanstvenik opravi svoje verske in cerkvene posle med našim ljudstvom, da naj birma naše otroke, katerikoli škof ali njegov za to pooblaščen namestnik.

Torej niti najmanjšega ugovora ne proti veri ne proti Cerkvi. Nasprotno stalni in poudarjeni zagovor njunih resničnih, od vseh in tudi od ljudstva spoznanih in priznanih interesov!

Toda! Nobeče besede več o msgr. Santinu in Margottiju! Podani so dokazi o nju-
ni krivdi! Sprejedeni so njuni načrti, da naj bi jima služila še celo sedaj in prav sedaj — v času, ko se odloča usoda vseh Slovanov in vseh dobro mislečih, za resnično sožitje vseh treh narodov v Julijski krajini vnetih Italijanov — spet ravno vera in Cerkev v ogabne politične svrhe, da bi z udeležbo našega ljudstva pri njunih verskih poslih preko raznih don Marzariev v Parizu dokazovala pripadnost dežele k Italiji! Kako sta pred leti z vsiljeno ita-

lijansčino po cerkvah in duhovščino po župnijah in uradnim jezikom v cerkveni upravi dokazovala fašizmu, da je vsa dežela italijanska! Kako sta msgr. Santin leta 1939, msgr. Margotti pa še lani s pátvorenimi in izigranimi duhovniškimi konferencami Vatikanu dokazovala, da je v njunih škofijah vse v najlepšem redu!

Kaj sta torej msgr. Santin in msgr. Margotti? Imperialistična fašista tudi še danes!

Te dni je msgr. Margotti izdal proti ljudskemu tisku ukrep, s kakršnim brani Cerkev, vero in sebe tedaj, kadar ju kdo krivično, zlonamerno in hudo zadene. Dokazali smo, da je ljudski tisk storil kvčjemu ravno obratno, da je branil, da je izpričal vse spoštovanje, ki ga verniki njima izkazujejo. Msgr. Margotti in v tihem sporazumu z njim tudi msgr. Santin sta torej izdala te ukrepe ne v obrambo vere in Cerkve, marveč v obrambo svojega zlega dela, v obrambo gorja in krivice, ki sta jih prizadejala slovanskemu ljudstvu in svojih škofijah, torej v obrambo svojih lastnih oseb in dejanj. Še več, v obrambo in opravičilo zla, poslednjega, najhujšega, kar jih more še zadeti vse naše ljudstvo: v zagovor in opravičilo njegove narodne sperti, ki mu jo snujeta po svojih zarotniških emisarijih v Parizu.

Kaj sta potem takem msgr. Margotti in msgr. Santin? Grobokopa slovanskega ljudstva na Primorskem, v Istri in v Trstu!

Zato ju odklanja! Zlepa, zgrda, z vsemi, po lastni grozotni zgodovini še vse preveč utemeljenimi sredstvi!

IZ JUGOSLAVIJE

Predsednik Slovenije o nalogah slovenskega ljudstva

Novi predsednik vlade L. R. Slovenije tov. Miha Marinko je imel pretekle dni v radiu govor, v katerem je osvetlil težkoče, probleme in naloge, ki čakajo slovenski narod ter opozoril na napa-
ke, ki jih mora mlada ljudska oblast odstraniti.

Pred nami je naloga — je izjavil med drugim tovariš Marinko — dokončno izgraditi in učvrstiti osnovo ljudske oblasti. Za obnovo Slovenije imamo odobrenih doslej že 1.225.000.000 dinarjev kreditov. V to vsoto so všeta velika dela na naših železnicah, v industriji, na cestah in 120.000.000 kreditov za obnovo podeželja. Največja od vseh gradenj je zgraditev železniške proge pri Borovnici, nato slede velika dela v industriji, betoniranje tržaške ceste, ki jo moramo dovršiti do Vrhnike ter tlakovanje ceste Ljubljana—Ježica.

Nov, pozitiven odnos delovnih množic, množičnih organizacij in zlasti sindikatov v produkciji, silnih tekmovalni zagon nam je ogtumno pripomogel, da smo izvojevali veliko zmago nad brezvestnimi elementi, ki so skušali izkoristiti naše težave v korist svojega osebnega bogatenja. Posledica tega je danes, da vrednost dinarja z vsakim dnem raste, realna meza in plača ter s tem življenjski standard se prav tako viša. V celi vrsti proizvodnih predmetov široke potrošnje imamo danes že možnost, da vzdržujemo njihovo prodajno ceno. Doslej smo lepe uspehe v pocenitvi naše proizvodnje. Naš osnovni uspeh teži v dviganju produktivnosti dela. Mi smo doslej že spodbili osnovo anarhičnemu kapitalističnemu gospodarstvu, toda nismo uspeli še dovolj uveljaviti načrtno gospodarstvo. Trenutno smo na neki vmesni stopnji med enim in drugim.

Kljub vsem pomankljivostim in slabostim, kljub vsem ostankom starega nasledstva, kljub dejstvu, da smo v iskanju novih načinov dela in organizacije, ko se sproti učimo in trudimo popravljati napa-
ke in izboljševati delovanje vsega uprav-

nega in gospodarskega aparata, so naši uspehi vendarle tako veliki, da se druge države, razen Sovjetske zveze, nikakor ne morejo meriti z nami, zlasti če primerjamo stanje, ki smo ga podedovali.

Razvijati moramo v našem ljudstvu vso potrebno politično tankočutnost, da s tem preprečujemo, da bi kdorkoli zavaljal ljudstvo z zlorabo verskih čustev. Nikakor ne smemo dopustiti, da bi poštena verska čustva skušali še naprej zlorabiti proti ljudstvu, kot so to delali v času okupacije in Rupnikovih zločinov.

Trdnost in enotnost jugoslovanskih narodov, herojska borba naših narodov, naša velika zmaga in silen polet naše povojne obnove, nam ustvarja največji ugled v svetu, nam daje podporo ljudstev drugih narodov, da moremo v naši zunanji politiki pod vodstvom maršala Tita tako odločno braniti interese naših še neosvobojenih bratov, braniti naše zahteve po Julijski krajini, Trstu in Koroški. Komur vsi naši doseženi uspehi niso dovolj, kdor izkorišča naše težave začetnega razvoja, ta je odkrit nasprotnik naših pridobitev, odkrit pomočnik onih, ki nam osporavajo osvoboditev Julijske krajine. To so izmečki naših narodov in kot s takimi je treba tudi postopati.

Češkoslovaška brigada v Brčkem Banoviči

Češkoslovaška mladina, ki bo sodelovala pri izgradnji mladinske železnice, je prispela v Brčko. Pozdravila jo je velika množica ljudstva ter predstavniki delovnih brigad in glavnega odbora Jugoslovanske mladine.

Navdušena nad delovnim poletom v domovini in v želji, da čim več doprinese k njeni obnovi, je sklenila jugoslovanska izseljeniška mladina v Franciji organizirati delovne brigade za progo Brčko—Banoviči. Že v prvih dneh se je javilo 131 mladincev in mladink. Med njimi so 4 Francozi, 3 Poljaki, 2 Italijana in 1 Čeh.

Jugoslovanski Rdeči križ je poslal graditeljem mladinske proge 515 odev, 5.000 parov čevljev, 3.131 hlač, 5.257 delovnih jopičev, 12.000 kg sladkorja, 8.137 zavojev hrane, 3.500 kg mila, 54 šotorov in 1 sanitetni avtomobil.

ga bo parlament sprejel ali spremenil. To dejstvo ponovno dokazuje, da je grški parlament celo tak kot je, to se pravi, z monarhofašistično večino, — samo najnavadnejša maska, ki naj bi zakrila ditakturo, ki jo izvaja vlada ob podpori in prisotnosti tujih čet. Novi zakon likvidira ostanke političnih svobodščin v Grčiji in določa kazni z zaporom »najmanj treh mesecev« zaradi sodelovanja na javnih shodih in štrajkih, ki jih niso odobrile oblasti. Zakon daje policiji in žandarmeriji pravico, da »brez vsakih formalnosti« izvaja aretacije in preiskave in da uporablja »vsa ostala sredstva za zaščito miru in varnosti.«

Na podlagi tega zakona se po vsej severni Grčiji uvaja specialni preki sod, vsi nasprotniki sedanje vlade pa so prepričani samovoljni policije in žandarmerije.

Ves republikanski tisk je označil ta zakon kot legalizacijo diktature in fašističnega režima. List »Rizospastis« piše, da ta fašistični zakon dokazuje popolni bankrot vlade in okupacijske oblasti. Obenem ta časnik razkriva njihovo namero, da ponovno vzpostavijo Glicksburga s pomočjo plebiscita, ki bi ga izvedli v razmerah fašistične diktature.

Taka profašistična politika grške vlade je privedla grško ljudstvo v težak gospodarski položaj. V Grčiji kroži danes v pro-

metu nad 365 milijard papirnatih drahem. Zaradi obstoječe inflacije je zašlo delovno ljudstvo Grčije v obupen položaj, ker od bednih mezd ne more živeti in je tako prisiljeno k stradanju, kot v najtežjih vojnih časih. Delavske mesečne plače znašajo 4000.— do 4.600.— drahem, dočim stane kilogram kruha 1.400.— drahem. Pošiljke UNRRA-e se ne dežijo ljudstvu, temveč se uporabljajo v spekulativne namene. Mnoge tvernice se zapirajo in na ta način ostanejo novi tisoči družin brez vsakih sredstev. Monarhofašistična vlada ne uvaja nikakih ukrepov za izboljšanje razmer, temveč uporablja vse svoje sile za borbo proti ljudstvu, za uvedbo fašistične diktature.

O tem nevarnem položaju, do katerega je Grčijo privedla okupacija tujih čet, je obširno govoril v angleškem Spodnjem domu laburist L. Solley, ki je z dvema ostalima laburistoma nedavno obiskal Grčijo. Izjavil je, da je grška vlada že danes 90% fašistična in da bo v kratkem 100% fašistična.

Tako stanje v Grčiji, ki jasno dokazuje, da se v Grčiji poraja novi fašizem, predstavlja nevarnost ne samo za sosednje balkanske države, temveč tudi za svetovni mir sploh. Zato je nujno potrebno, da se vprašanje Grčije postavi pred Varnostni svet.

Zbirajte za naš tiskovni ohted!

IVAN TRINKO

[NAŠ JUBILANT]

Slovenski Benečani so živ in zaveden del slovenskega narodnega telesa. O slovenskem značaju njihove narodnosti imamo zanimive podatke še iz časov Napoleonovih vojn. Takrat je namreč slavni vojskovođa Suvorov pripeljal svojo zmagovito vojsko do južnih Alp. Silno so se začudili hrabri ruski borci, ko so v Reziji in drugod po slovenski Benečiji nalezli na ljudstvo, ki je govorilo njim soroden jezik in s katerim so se brez posebnih težkoč sporazumevali. Težavne okolnosti niso dovoljevale, da bi se ta krepak gorski rod narodnostno razvijal vzporedno z ostalimi Slovenci. Posebno se je še njihov položaj poslabšal, ko so bili pred 80 leti v nesrečnih mednarodnih okoliščinah tudi državnoopravno ločeni od ostalih bratov.

Za Italijo so bili beneški — kot ostali — Slovenci vedno le drugorazredni državljani, »manjvredni« narod, brez najmanjšega deleža svobode. Dogodki najnovejšega časa dokazujejo, da tudi današnji resnični ali umišljeni predstavniki italijanske države trdovratno vztrajajo pri tem, tako nesmiselnem kakor škodljivem stališču. Vsi ti fašistični in profašistični megalomani se očitno še danes ne zavedajo dejstva, ki ga je italijanski narod, zastupljen in prepojen s fašizmom, tako bridko okusil na lastni koži, namreč dejstva, da se vsako nacionalno šovinistično zatiranje tujih narodov prej ali slej maščuje baš nad tistim narodom, ki to nasilje izvaja. Za dragoceno pouk, ki ga je dala zlasti druga svetovna vojna italijanskim domišljavcem, so ti politični slepci še vedno nedostopni. V čigavo škodo?

Enodušna volja beneških Slovencev je, da Italija v teh krajih nima več kaj iskati, ker se je že v predfašistični dobi pokazala kot popolnoma nesposobna, da upravlja z drugim narodi.

Vendar se je beneškim Slovencem prav v času, ko so pripadli Italiji, rodil mož, ki je že v mladosti uvidel vso krivico in nesmiselnost v ločitvi bratov iste krvi. Ta apostol slovenskega bratstva med beneškimi Slovenci je naš jubilar, biseromašnik, ugleden kulturni delavec Ivan Trinka, s pisateljskim imenom Zamejski.

Ivan Trinka, najstarejši slovenski pesnik in pisatelj, se je rodil 25. januarja 1863 v Trčmunu pod Matajurjem. Šolal se je v Čedadu in Vidnu, kjer je čisto slučajno prišel do slovenske knjige. To je bilo zanj pravo odkritje: spoznanje, da imajo Slovenci svoje knjige, je podžgalo njegovo narodno zavest in ga dovedlo do vsestranskega kulturnega udeleževanja v prosvetno tako zanemarljivi ožji domovini. Dvajset let star je začel v slovenskih revijah pisati o Beneški Sloveniji, o narodnem duhovniku Petru Podreki, svojem vzorniku, priobčeval je narodno blago, obenem pa tudi lastne pesmi. Vse njegovo literarno delo preveva močna slovanska zavest in težnja po združenju Benečije z ostalo Slovenijo.

Razen tega je Trinka s svojimi deli v italijanski seznanjal italijanski narod s Slovenci. Z mnogimi prevodi iz slovanskih književnosti je poskrbel, da bi nas Italijani bolje spoznali. Pisal je tudi filozofska dela in 1. 1929 izdal v Gorici mladinsko knjigo »Naši paglavci«. Udeleževal se je tudi v cerkveni glasbi in celo risal in slikal.

Ivan Trinka stoji že nad 60 let kot osrednja osebnost med beneškimi Slovenci. Nje-

govo delo dokazuje, da je ta, najzapadnejša slovenska veja do današnjega dne obdržala živo zavest o narodni pripadnosti k Slovencem.

Velika zasluga Ivana Trinka je baš v tem, da je že pred več kot 60 leti spoznal dragoceno resnico, da vsak narod samo ob svobodnem razvijanju lastne kulture lahko doprinese k duhovnemu napredku vsega človečanstva, da pomeni uničevanje drugega, čeprav manjšega naroda v imenu »višje kulture« izrazito nekulturno, barbarsko dejanje.

Čeprav ga je takorekoč že od rojstva prerasčalo tuje duhovno ozračje, čeprav beneški Slovenci takrat niso imeli takorekoč nobenih stikov — razen geografskih — z ostalo Slovenijo, vendar je naš ugledni jubilar Trinka že takrat z umom in srcem spoznal, da pravica zahteva združenje beneških z ostalimi Slovenci. To svoje prepričanje je že takrat, v svoji mladinski dobi, lepo izrazil v pesmi:

Duša mi trepeče,
srce poskakuje,
ko na vzhod oziram
se iz zemlje tuje.

Tam, oh tam so bratje,
tam so sestre mi'e,
ki so me iz spanja
dolžega vzbudile.

Vsa nasilna in zvijačna sredstva »demokratske« in fašistične Italije niso mogla zadušiti glas krvi, ki je beneške Slovence, dasi namenoma zanemarljene in zapostavljene, klical na vzhod. In vprav v dobi najbolj blaznih pokretov italijanskega imperializma so se sinovi in hčere siromašnih naselji iz Trinkove domovine pod Matajurjem ob Teru in Nadiži, združeni v beneškem bataljonu, z oboroženo vstajo proti fašizmu priključili splošnemu slovenskemu narodno osvobodilnemu pokretu. S tem se je beneška Slovenija nedvomno izrekla za pripadnost k Jugoslaviji in to gesto samoodločbe bodo morali v smislu atlantske kartice upoštevati tudi zunanji ministri na mirovni konferenci v Parizu.

Zasluge biseromašnika Ivana Trinka za prebujenje narodne zavesti beneških Slovencev so ogromne. Kot književnik, glasbenik in risar je vedno izražal težnje in želje vse slovenske Benečije. Kot profesor bogoslovja v Vidnu je vzgajal bodoče slovenske duhovnike v narodnem duhu in s tem pripomogel, da je tu slovenska beseda še danes živa.

Tega se zavedamo posebno danes, ko so dogodki postavili vprašanje državne pripadnosti Beneške Slovenije na dnevni red. To njegovo nesebično delo za narod mu je v čast in ponos, slovenskim Benečanom pa v krepko oporo. Zato mu danes ves slovenski narod, zlasti pa primorsko ljudstvo, izraža priznanje k njegovemu delu in obenem željo, da bi častiljivi jubilar doživel zasluženo zadoščenje, da bi namreč čim prej videl svoje ljube beneške Slovence združene v svobodni Sloveniji.

Župančičevo posvetilo Trinku

Pesem o Zapadu

Vjudarajo zarja ek je moja pot,
ko sem zaslišal pesem o nekot
s strani zapadne, da sem se začudil:
Mar se tam za moj' mo' poje roč' ?
Sedaj, ko mi večerna zarja rješa,
s strani zapadne gut' mi opeša
istočno strastno: zamja in moje poje
slovnsko pesem: "Tvoj je moja naš!"

Ivana Trinka Zamejskega

5/11 1946

Stoj Jovanuš

Nemško tajno orožje V1 V2 V3

Pred mednarodnim sodiščem v Nürnbergu odgovarjajo glavni nemški vojni zločinci za svoje zločine; ob tej priliki zvevmo d časa do časa podrobnosti o načrtih, po katerih so hoteli ti zločinci uničiti ves svet in nad njim zagospodariti. Pred tem sodiščem zaslišujejo ljudi, ki so izdelali orožje, znano pod imenom V1, V2 in V3.

To orožje so izdelovali v veliki pozemeljski tvornici, ki je bila dolga 9 km. Posamezne dele so sestavljali v celoto v 46 različnih oddelkih. Te ubijalske izume sta izdelovali dve tvrdki: Zavadski in Schildkrott. Nebistvene dele so izdelavale zunanje tvornice, pod zemljo pa so vse to sestavljali v celoto.

V 24 urah so izdelali 105 do 120 kosov V1, seveda, če je bilo dovolj sestavnega gradiva. Ker zanj niso imeli pravega načrta, orožja V2 niso izdelovali. Napravili so samo nekoliko kosov, potem so pa izdelavo opustili. Še večje težave so imeli z izdelavo orožja V3, od katerega so dnevno izdelali 20 — 25 kosov. Nasplošno je potrebno omeniti, da jim je stalno primanjkovalo sestavnih delov. — Tu se je pokazal uspeh zavezniškega bombardiranja, ki je popolnoma uničilo hitlerjevske prometne zveze. Pa tudi hitri nastop Rdeče armade je uničil tvornice rezervnih delov na Poljskem in v baltskih deželah.

Na orožje V1 se Nemci niso dosti zanašali. Ko so ga kot dolgo skrivano tajnost začeli uporabljati, so se hvalili, da bo to orožje obrnilo vojno srečo. Pa tudi v resnici bi moralo priti do nekakega učinka, če bi vse izdelano orožje doseglo svoj cilj. To orožje je bilo podobno majhnemu zrakoplovu, samo s to razliko, da je imelo na vrhu pritrjeno še posebno cev, kjer je po principu rakete gorelo gorivo. Trup te rakete je bil dolg 3 metre, enako tudi krila in rep.

V početku trupa je bila nameščena puščica (kapsula) z eksplozivom, težkim 50 kg. V notranjosti trupa sta bili dve posodi za gorivo in naprave za ravnanje s krili. Kot celota je imela vsa naprava zelo enostavno obliko. Da bi bila manj vidna, so jo po barvali z barvo, slično oblakom. Sama naprava brez goriva je tehtala 370 kg. Kot gorivo so uporabljali vodik in neko vrsto

lesnega špirta. To je gorelo istočasno in povzročalo neprestane eksplozije rakete, ki so V1 poganjale naprej. Gorivo so polnili po neki tabeli, ki je bila zelo enostavna. Čim dalje je moralo orožje dospeti, tem več goriva se je moralo uporabljati. Orožje je poletelo v zrak s silno hitrostjo, vendar je le malokatero doseglo svoj cilj.

Orožje V2 so izdelovali v majhnem številu, ker so ga šele izpopolnjevali, pa tudi zato, ker je bilo zelo podobno V1.

Orožje V3 je imelo popolnoma drugačno obliko; podobno je bilo ogromni bombi in nekdanjim balonom Zeppelin. Ta bomba je bila dolga 18 metrov, njen premer je znašal 1,40 metra, tehtala pa je brez goriva tri tone. Spremaj je bila nameščena 2 metra dolga puščica (kapsula), napolnjena z eksplozivom. Seveda je imela tudi priprave za pogon.

Da je bilo to orožje nepraktično, se vidi iz tega, ker so morali uporabiti za prenos majhne količine eksploziva tako veliko napravo. Za pogon so rabili 3000 litrov goriva. Orožje V3 je bilo zelo komplicirano in je zahtevalo dosti paznje pri izdelavi. Gorivo — vodik in neke vrste špirit — je pritekalo po velikih ceveh v prostor, kjer se je dobro premešalo in od tam odhajalo po večjih ceveh v eksplozivni prostor. Tu so se vrstile eksplozije. Na ta način je zletela raketa v zrak, pod kotom 80 stopinj in s hitrostjo 1200 km na uro. V brezračnem prostoru, v velikih višinah, je raketa izgubila začetno hitrost, se zaradi teže obrnila navzdol in s silno hitrostjo padla na zemljo.

V teh tvornicah so izdelali okoli 1500 kosov V3, vsek je pa stal najmanj 1 milijon mark. Teh raket so izstrelili zelo malo. Poizkuse z njimi so delali baje neke na Poljskem, dokler jim to ni preprečila Rdeča armada.

Ta orožja so izdelovali sužnji: tujniki, interniranci i. t. d. Nemci so mislili, da ga bodo izdelovali množično in da se bodo na ta način lahko vojskovali brez ljudi. S tem so nameravali prisiliti zaveznike k predaji. Če ne bi Rdeča armada tako hitro uničila fašistične sile, bi vsi sužnji, izdelovalci teh raket, žalostno končali v krematorijih.

Maskovska podzemna železnica

Danes si je težko predstavljati glavno mesto Sovjetske Zveze brez podzemne železnice. Iz centrale pod središčem Moskve se razhajajo tri te železnice na razne strani: od mestne četrti Sokol do zavoda z imenom Stalin, od Gorkijevega parka kulture do Sokolnikovega, od Kijevskega kolodvora do Izmailova. Iz devetindvajsetih podzemskih kolodvorov, ki so veliki kot kaki dvorci, potuje dnevno na stotisoče potnikov.

Z gradnjo moskovske podzemeljske železnice ali »Metrója« so nadaljevali tudi v težkih dneh Domovinske vojne. Graditelji Metrója za časa vojne so prejeli visoko Stalinovo pohvalo.

V svojem pozdravu graditeljem »Metrója« je tovariš Stalin rekel:

«Gradnja »Metrója« za časa vojne nima samo gospodarski in kulturni, temveč tudi obrambni pomen. Partija in država visoko cenita požrtvovalno delo graditeljev podzemeljske železnice. Trdno sem prepričan, da bodo graditelji »Metrója« tudi v bodoče s svojim herojskim trudom in prizadevanjem zagotovili, da se izvrši naloga Državnega komiteja za obrambo, in sicer, da se zgradi še nova, četrta skupina moskovske podzemne železnice.»

Pozdrav večkega voditelja je vzbudil ves kolektiv sodelavcev k gradnji še zadnje, četrte skupine Metrója.

Skozi Moskvo potekajo že trije povprečni tir podzemne železnice; četrty tir, takozvani »Veliki prstan« — »Boljšoje koljco« — bo potekal v krogu skozi zunanje mestne četrti in bo dolg 45 km. Ta linija bo dvotirna, razdalja med posameznimi postajami pa bo znašala 1 km do 1,5 km.

Arhitekti, ki izdelujejo načrte za podzemne zgradbe »Velikega« prstana si prizadevajo, da bo arhitektura novih postaj še bogatejša kot pri postajah, ki so že zgrajene.

Potniki »Metrója« v Moskvi so že vajeni na arhitektonsko sijajno opremljene postaje. Graditelji si pa prizadevajo, da bi bile nove postaje čim bolj enostavne in s tem praktične.

Na postajah »Velikega prstana« bo postavljen 78 modernih brezšumnih ventilatorjev (naprav za čiščenje zraka). Ena sama teh postaj — Komsomolskaja — bo imela dvajset ventilatorjev. Baš sedaj gradijo zvezni voz. Na električnih postajah za dviganje in spuščanje vlakov bodo uvedli naprave za avtomatsko upravljanje z vlakom na daljavo. Prvovrstne avtomatske zavore izpopolnjujejo tehnično dovršen mehanizem nove trase.

Četrta skupina moskovskega »Metrója« se gradi v zelo zapletenih geoloških in hidrogeoloških razmerah. Graditelji bodo morali preseči šest podzemeljskih rek, na samih trasah pa stalno nalete na peščene nasipe; boriti se morajo z vodo in napiavinami. Samo iz enega rova, »Taganskoje«, črpajo sedaj 1.200.000 litrov vode na uro!

Gradbena dela na trasah četrte skupine se razvijajo na široki fronti. To, kar je bilo še včeraj samo načrt, je danes že izdelano v železu in betonu, jutri pa bo že obloženo z marmorjem in granitom. Že v bližnji bodočnosti bo moskovski »Metró« drvel po novi progi, po »Velikem prstanu.«

Pomagajte brezposelnim!

HOTEL ŠANGHAI

7

Roman

VIKI BAUM

Pos'oveni

FRAN ALBRECHT

Doslej smo objavili zgodbo Čang-a Ah Tai-a, enega izmed devetorice ljudi, ki so izgubili življenje pri bombardiranju hotela Šanghaja in nadaljujemo zgodbo druge žrtve; — to je bil

DR. EMANUEL HAIN,

židovskega rodu, katerega oče je že spremenil ime, da bi mu zabrisal židovski zvok,

Bili so časi liberalnega meščanstva v Nemčiji. Zmaga pri Sedan, ustanovna doba in polom so bili pri kraju. Vse je bilo spet v zagonu in dobrem življenju. Banke so cvetele in si zidale krasne zgradbe v slogu Pittijeve pa'če. Hainova hiša v Pavlovi ulici je stala v novi četrti, ki je zrastle na mestu starih frankfurtskih mestnih šanc.

Tu je za težkimi, temnimi zavesami, v varstvu pestunje s hegenskimi gora, odraščal Emanuel. Ob nedeljah je dišala vsa hiša po gospi pečenki in kumarčni salati, po kavi in svežem kolaču pa po smotkah njegovga očeta. Zvečer mu je zavel v sobo nežen parfum — mama, oblečena za opero ali za družbo. Ljubil je mamo, božal fino, švedsko usnje njenih dolgih rokavic, in ko so se vrata spet zaprla za njo, bi rad malo pojokal. Vendar pa ni jokal, saj je bil mož, tako vsaj je rekel stric Pavel, ki je pazil tudi na to, da so ga drgnili z mrzlo vodo in da je redno hodil na sprehode.

Emanuelova otroška leta so bila poslana v miru in varnosti; v varnosti, tako globoki in enakomerni, da se mu je zdelo v poznejših letih nepojmljiva. Kakor bi spalo vse človeštvo, zaprto v zibelko, v škojlo, otrok Emanuel droben delček te spokojnosti.

Kar je Emanuela v srcu najprej bolelo, je bilo to, da je moral nositi obleke kot dekleta. Ko je začel hoditi v šolo, je dobil majhno mornariško obleko kakor vsi gosposki otroci v mestu, z mornariškim vozlom, ki je segal izpod širokega ovratnika. Med solzami se je poslovil od svoje pestunje in se z nejevoljo sprijaznil z gospodično, ki je zavzela njeno mesto. Majhna sestra, Pavlina, je prišla na svet, nehojleno oslinjeno bitičice, in spodobni ljudje so morali znati po francosko govoriti. Z vzdihom se je vdal Emanuel v obe neprijetnosti.

Vsak petek večer so ga odvedli k staremu očetu in materi in lahko bi trdili, da si je stari oče s prudarkom izbral prav petkov večer za obiske svojega vnuka. Ta večer se je namreč pričel sabat; na mizi je ležal bel damastni prt in pletena pogača in v starih srebrnih svečnikih sta stali dve prižgani sveči nad katerima je mrmral stari oče svoj blagoslov. Pri tem je imel črno kapičo na glavi in na ramah mu je ležala rahla, bela resasta svilen ruta z uvezanimi zlatimi nitkami.

Prihod judovskih praznikov je bilo v Frankfurtu spoznati po tem, da je bilo po cestah polno gospodov s svetlimi cilindri, vsak pobožno, z molitveno knjigo pod pazduho. Hodili so v sinagogo mo'it, je zvedel Emanuel. Tudi njega so vzeli nekoč v svečnice, enkrat samkrat. Ded ga je povedel za roko skozi Staro mesto z njegovimi trgi, napušči in vodnjaki do neke stare, majhne, zgrbljene hišice. Tam notri je bilo veliko prižganih sveč, smešno je dišalo in peš so skozi nos. Emanuel se je pričel bati in je zajokal. Stric Pavel ga je večkrat podražil zaradi tega. Mama je rekla očetu: »Ne morem si pomagati, odveč je to. Zakaj mora ded razburjati otroka?« In čeprav sta se dala zakonca Hain medtem tudi kristiti, se je gospa Hainova še zmerom posluževala vprašanja namesto trditve. Od tega obiska v tempelj dalje so bili preloženi Emanuelovi obiski pri starih dveh na sredo in tako je kmalu pozabil sabatno razpoloženje petkovih večerov. Šele, ko je že prekoračil svoje petdeseto leto, se je jel doktor Hain spominjati čedalje bolj razločno svojega deda, sveč in pletenih pogač pa varnega zavetja, ko je ležala njegova dlan v delovi roki, tiste enkratne poti v tempelj.

Ko je ded umrl, je jokal, a ga niso vzeli s seboj na pogreb, ampak je moral nekaj dni stanovati pri gospe tajni svetnici Schönchen, kjer je razbil skodelico za kavo, ki je bila še iz Goethejetege gospodinjstva. Nato je podedoval dedove gosli.

Njegov ded je bil velik ljubitelj g'asbe, ljubitelj Mozarta in Beethowna, Mendelssohna in Chopina, pa tudi Rossinija in Meyerbeera. Nasprotno pa je ded svaril svojega vnuka z nekim zagrizenim in fanatičnim sovraštvom pred nekim sleparjem in vragom, Rihardom Wagnerjem po imenu. Ko so Emanuela pozneje prvič vzeli v gledališče k predstavki neke Wagnerjeve opere, je sprva s strahom in odporom prisluhnil, neznansko osupel nad vzburljivo poplavo glasov. V naslednjih letih pa se je morala ta nenaklonjenost prevreči v strastno in nekoliko zaneseno ljubezen. A zdaj še ni bilo tako daleč. Še je hodil Emanuel v ljudsko šolo, zgodaj

in ves premražen vstajal, se moral brezobzirno podvreči hladnemu otiranju, ki ga je predpisoval stric Pavel, se učil brati, pisati in računati poleg zemljepisa in zgodovine in iz teh predmetov odnesel kaj enostransko podobo: kot da je Nemčija središče in popek sveta, največja država na svetu, objudena z junaki in hrabrimi cesarji in nikolj premagana. Z desetimi leti se je preselil v gimnazijo, se pilil latinščino in pozneje s potom na lice in z velikim naporom tudi grščino. Humanistična izobrazba mu je polnila zavojke možganov, ko da mu hočejo počiti. In v tretjem letu je obsedel. Z novim zaletom se je preril in nato je šlo glaje, ker je prerazel svoje tovariše za leto dni starosti in skušeni. Mama je bila skorajda zadovoljna z njegovim neuspehom. Bilo je namreč tako, da so bili v razredih humanistične gimnazije v Frankfurtu judovski otroci zmerom najboljši učenci. Čim odličnejšega rodu kdo tem s'abše spričevalo, tako da je bil neki grof Moltke na primer zmerom najslabši, veliko preveč fant, ki so ga morali do njegovga, enoletnostovolskega izpita

z največjo težavo riniti naprej. V maminih očeh je dajalo dečku Emanuelu neko potezo posebne gosposkosti, da je tudi on nekoč obsedel. Oče se je jezil in govoril o resnosti življenja.

Birma, prva ura (darilo gospe tajne svetnice Schönchen), plesna ura, modra obleka z dolgimi hlačami, prvi mozolji, prve tanke brčice, prva za ljubljenost. Zadušen čas, poln težkoč in nerešljivega strahu v njegovem prebujajočem se telesu. Matura — muka, ki se je vse življenje v presledkih zmerom znova pojavljala v sanjah doktorja Haina. Eden fantov, Karl Blei, se je pisal, je zblaznel, ko so pisali klavzurno matematično nalogo. Besnel je in bil okrog sebe, ko so ga odpeljali, da je izginil v umobolnici. Emanuel pa je zdelal.

»Kaj bi rad bil?« so ga vprašali. Oče, mama, stric Pavel in gospa tajna svetnica Schönchen. Nekaj časa je bilo, kot da ga je glasba vsega prevzela. Odkar si je kot štiriletnik zbral prve melodije na dedovem klavirju, so v družini zmerom gledali malo nanj kot na čudežno dete. »Drugi Sarasate!« so vzklikali znanci, ki jim je moral zdaj tu pa tam zaigrati kakšno violinsko sonato. Vendar pa je iznenadil svoje starše z odločitvijo, da mu je glasba veliko predraga, da bi si jo napravil za poklic. V resnici mu je ostala glasba vse življenje neskaljeno blaga, odrešujoča prijateljica v vseh težkih trenutkih. Drobnogled, ki ga je dobil od strica Pavla za birno, je bil videti pomemben. »Zakaj pa ne bi postal fant doktor in prevzel mojo prakso?« je vprašal stric Pavel. In »zakaj pa ne?« je odgovoril Emanuelov oče. O tem, da bi prevzel knjigarno, ni bilo govora. »Knjigarna ne more preživljati dveh družin,« je rekel oče. Oh, prelomu stoletja je jel večkrat tožiti zaradi kupčije. »Ljudje ne hero več toliko kot prej« je govoril.

A kaj so počeli ljudje, zdaj, ko so imeli električno razsvetljavo in bi lahko s knjigami prebijali večere? No, počeli so to in ono — igrali so tenis na primer novi šport, ki ga je uvedel angleški prestolonaslednik; vozili so se s kolesi v okolico. Počasi, komaj opazno so se ljudje spreminjali. Emanuelova sestra je igrala tenis, zaljubila se je v fanta, čeprav ji je bilo šele šestnajst let, skrivaj sta se sestajala, gosposki so odgovorevali, odigrali so se prizori v drugače tako tihem domu. Nato polom na borzi in videti je bilo, da je vsak človek v Frankfurtu izgubil denar. Emanuelov oče je nekoga dne osivel in lopatice na hrbtu so mu izstopile. Končalo ve je s tem, da je sklenil vzeti Pavlinega fanta v trgovino. Emanuel lahko postane zdravnik. Emanuel je pristal. Prej je moral še odslužiti svoje prostovoljsko leto pri 12. topniškem polku v Wiesbadnu.

KULTURA

Otroci so spregovorili...

Tako je bilo trpljenje. Doživljaji mladine v Slovenskem Primorju in Trstu. Uredil Jože Pahor. Izdala »Gregorčičeva založba« v Trstu.

Knjigo so napisali šolski otroci iz vseh delov Primorske s Krava, z Notranjskega, iz Vipavske doline, od Soče, s Tolminskega in iz Trsta. Prav za prav so to šolske naloge na naslov: Kaj se ti je najbolj vtisnilo v spomin za čas okupacije in narodno osvobodilne borbe? Odgovori so zbrani v tej knjigi. Poleg njih je tudi nekaj risb in slik prav tako iz otroških rok.

Knjigo je izdala »Gregorčičeva založba« v Trstu v okviru Mladinske knjižnice. Ali je ta knjiga zatorej samo za otroke? Ne. To je knjiga prav tako za odrasle, za moze in žene, za fante in dekleta, za starce. Bere se kakor sveto pismo. Stavki so preprosti in jasni, slike nazorne. Niso vsi sestavki na isti višini. Toda večina jih je. Pisatelji, poklicni pisatelji potrebujejo distanco za svoje delo, potrebujejo časa, da dobi pregled čez veliko delo in dogodke, ki so jih preživeli. Otroci ne potrebujejo distance. Oni povedo tisto, kar so videli in doživeli, oni povedo tako, kakor je bilo. Črno je zanje črno, belo belo. Iz otroških ust govori resnica, Resnica, neposredna, strašna in veličastna.

Vzemimo samo primer. Stran 49, piše 12 letna Ottilija Ličen iz Rihemberka

Očetova smrt

Bilo je 27. XI. 1943. Komaj smo vstali, je šel oče kot navadno pogledat okrog hiše. Prišel je kmalu nazaj s strašno novico, da gre do Nemci. Prijel je v naročje mame, ki je jokala. Mama je bila nekoliko slabotna in je zato ležala. Naglo je vstala. A komaj je prišla v kuhinjo, so bili Nemci že pred hišo. Vstopili so in dejali očetu, naj gre z njimi. Mislili smo, da ga bodo odpeljali v Nemčijo kakor ostale moze. Odšel je z njimi, nas pa so zapodili iz hiše. Ko smo prišli ven, smo videli, da je hlev že ves v plamenih in tudi hiša je začela kmalu goreti. Vsi smo jokali. Tedaj se začuje strel. Vsi osupnemo, pa se kmalu zopet opogumimo, misleč, da mora biti še kakšen star patron, ki je sedaj v ognju počil. Nemci so kmalu odšli, mi pa smo začeli gasiti hišo smo pogasili, hlev je pogorel. Šest dni nato sva z bratom, starih še šest let, pasla nedaleč od hiše. Ogletovala sva neko skalo, v kateri so bile zareze brazde, kakor bi se ne dolgo temu vreli potočki po njej. Brat vzklikne: »Ottilija, glej mrtvega ata!« Pogledala sem in res, ne daleč proč je ležal oče pod nizkim hrastičem. Naglo sčeva domov in poveva grozno vest. Jokali smo in jokali, a očeta ne bo več nazaj.

Takih pričevanj o grozotah okupatorja in vseh njegovih pomagalec je polna knjiga. V teh preprostih stavkih so obtožbe, ki vpijejo do neba. Moral bi jih slišati ves svet. Tudi tisti zakrknjem svet, ki baranta še danes s to našo ubogo, do smrti izmučeno zemljo, ki jo je naša vojska izrgala iz rok zločinskega okupatorja.

Ta knjiga je strašen ael na vest človeštva. Dokument groznih in velikih let narodno osvobodilne borbe. Nihče naj ne bi preslišal tega glasnega klica.

Čudovita je ta knjiga. Tako neposredno govori ljudem, človeštvu, da se zdi nemogoče, ne razumeti je. Gluščiči bi jo morali slišati in slepcem bi se morale odpreti oči. V njej je visoka modrost otroške resnice. Vsakomur, ki pri nas piše, bi priporočal, da jo preštudira. V mnogih odstavkih bo našel namig, kako naj piše, če hoče, da ga bodo vsi razumeli. To je knjiga dejstev. Preprosto in jasno izraženih dejstev. Stavki, kot n. pr.: »Ottilija, glej mrtvega ata!«; ali pa iz »Italijanske šole!«; »Kadar je učiteljica čitala kakšno povest ali kaj iz zgodovine, nismo razumeli ničesar, in kadar nas je spraševala, smo stali kakor osli.«; dalje sestavki kot so »Moji zajčki«, ali pa o ma-

lem kurirju »Iz partizanskega življenja«, ali kot so »Žrtve«, »Osvobodjenje«, »Sovražnik v naši vasi«, »72 talcev«, »Sam« itd., »se to ti ne pojde zlepa več iz spomina.

Knjigo je uredil Jože Pahor, ki ji je napisal tudi kratek in lep uvod. Krasi jo nekaj barvastih reprodukcij slik in nekaj risb, ki so jih prav tako prispevali šolski otroci. Okorna roka šolarčka je skušala v risbi prav tako kot v pisnu zajeti tisto, kar se je mladi duši najbolj vtisnilo v spomin. Nemara bi iz teh risb utegnil kak Picasso skovati novo strujo v slikarstvu. Vsekakor je popolna prostodušnost teh sličic obenem njihova velika prednost.

Begite to knjigo! V njej je spregovorila otroška duša primorskega ljudstva o trpljenju in žrtvah, o strašnih in velikih dneih partizanskih bojev, o neusahljivem hrepenenju po svobodi in o veliki veri v našo bodočnost.

Vladimir Bartol

Nova tehnična knjiga

Ing. arh. Rado Kregar: »Naše stavbno gradivo« (za obnovo slovenske zemlje). Izdala in založila gradbena strokovna založba v Ljubljani, 1946. — Tiskala tiskarna »Ljudske pravice« v Ljubljani. Opremljena z risbami in fotografijami. Strani 226.

V pogledu strokovne literature smo Slovenci zelo revni. Tehniki so se pač posluževali povečini tuje strokovne literature. Če že ne prej, je danes postalo vprašanje naše strokovne literature nujno. Zato je vsako iniciativo samo pozdraviti in jo v bodoče z nasveti podpreti.

Gradbeno strokovna založba »Naš Dom« si je nadejala težko, a zelo hvalevredno nalogo izdajati tako potrebne tehnične knjige. Poleg omenjene knjige — kakor zvezo v uvodu — so že pripravljene in sestavljene rokopisi za novi dve knjigi »Naš les« in »Naš kamen«.

Imeli bomo v kratkem slovensko strokovno knjižnico, tako da nam ne bo treba vedno segati v tuje sadovnjake.

Četudi ima knjiga gotove nedostatke v sestavi, je nedvomno velik pripomoček k nauku o gradivu — nauku, ki naj postane središnji temelj vsega strokovnega znanja gradenj. Zato tudi pripomoček k obnovi naše zemlje. Za nas na Primorskem je knjiga prepotrebna, saj prej sploh nobene slovenske strokovne knjige nismo imeli, prav s posebnim oziranjem na tehnično strokovno izraževanje.

Vsebinsko obravnava pet gradiv ter je tudi razdeljena v pet glavnih delov: les, kamen, kovine, steklo in pomožno gradivo. Vsa gradiva so dobro in točno obravnavana iz vseh vidikov tehnike.

Način predstavljanja posameznih materialov je splošno dober, tu pa tam pomanjkljiv na podatkih n. pr. specifična teža in nahajališča raznega lesa.

Dobro bo, če pri obravnavi obdelave posameznega gradiva, v kolikor je pač to mogoče, obdelavo tudi grafično pokažemo in opremimo s potrebno skico — risbo. Risba nam v marsikaterem slučaju mnogo pripomore k pravilnemu razumevanju obdelave same.

Knjigo priporočamo vsakomur, tako bo prav prišla učencu, rokodelcu, obrtniku, kakor tudi tehniku, vsak bo v njej našel dobro učiteljico. Knjiga je vezana v lepenco in platno. Oprema kakor tudi tisk sta lepa in dobra. Priporočamo se založbi »Naš dom«, da misli na izdajo tehnične priročnika (tehnični koledar) zgoščene vsebine, ki naj bi vseboval tabelično vsa gradbena gradiva, njihov lastnosti, uporabo, obdelavo, produkcijo itd. z dodatkom h gradnji potrebnih matematičnih tabel.

Tehnik

GOSPODARSTVO

O KMEČKI IZOBRAZBI

Agrarni politik in strokovnjak »AEROBOE« piše v svoji knjigi »Agrarpolitik«: »Najvažnejši narodno-gospodarski problem in najvažnejša melioracija je problem ljudske izobrazbe in vzgoje«. Na žalost smo na Primorskem, kar se tiče gospodarske izobrazbe, zelo zaostali. Ne zaradi nemarnosti in slabe volje, ampak zato, ker se nismo smeli ne samo izobraževati, temveč nam je bilo celo prepovedano govoriti v svojem jeziku.

Petindvajsetletno suženstvo pomeni za naš narod veliko zaostalost tudi v strokovni izobrazbi. Drugi narodi so v tem pogledu daleč pred nami. »Noč temna je za nami, svobode svet nas drami«, pravi naš pesnik in v resnici smo že v tem letu, čeprav se ne v pravi svobodi, dokazali, da je želja našega ljudstva po izobrazbi neusahljiva. To se opazi pri vseh naših masovnih sestankih. Kmečko ljudstvo zahteva čim več strokovnih predavanj, ali na žalost tej ljudski želji še danes ne moremo ugoditi v polnem obsegu zaradi nepravilnosti, v katerih se danes nahajamo. Obsežna in temeljita kmetijska izobrazba je važna iz sledečih razlogov:

1) Primorska, čeprav povsod nerentabilna kmečka zemlja, veže na sebe ogromno večino prebivalstva. Zemlja je sicer slaba in siromašna, vendar z dobro strokovno usposobljenostjo in izbero določene kmetijske panoge, ki najbolj odgovarja podnebnju, talnim in trznim razmeram, lahko dosežemo nepričakovane rezultate.

2) Živimo v bližini večjih mest, torej važnih konsumnih centrov, kjer se dajo dobro vnovčiti razni kmetijski produkti. To je zelo važen faktor v narodnem gospodarstvu. Vzemimo na pr. Trst, ki porabi letno 400.000 q zelenjave, na tisoče stotov sadja i. t. d. Kakšne možnosti imamo torej za razvoj vrtnarstva in sadjarje, je vsakomur jasno. Na žalost sta obe ti panogi v nekaterih krajih še v razvoju. Trst porabi dnevno do 400 t mleka; potrebne so živinorejske zadržge in mlekarne, pa tudi potrebujemo strokovno izobraženih ljudi, ki so tem panogam neobhodno potrebni. Smoterna poklicna izobrazba je glavni pogoj za ohranitev in okrepitev kmečkega stanu.

3) Zaradi še večjega kontakta kmeta z meščanskim slojem prebivalstva — kmet vidi v meščanskem tovarniškem delavcu gospoda — in gospodarske krize v 25 letih suženstva, je pri nas duhovna kriza kmečkega prebivalstva močnejša nego v drugih krajih. Naš kmet je postal na pol meščan. Svoje delo meri le s kapitalističnim merilom. Predaja se raznim spekulacijam in se na ta način oddaljuje od svoje zemlje. Koliko naših kmetov je zapadlo v dolgove, ker so v živinoreji gojili mesto krav mlekaric, vole in konje le v trgovske spekulativne namene! Potrebno je povečati rentabilnost (donos) kmetijstva, da na ta način odvrnemo posebno mladino od nezdravega spekulativnega postopanja. Mladino je potrebno prevzgojiti; prikazati ji je treba idealno stran kmečkega stanu in osvetliti bodočnost kmeta v njegovi novi ljudski državi. Videli bomo, da nas ta mladina ne bo izdala, če jo vzgojimo na tej osnovi.

Kateri so glavni pogoji, da postane kmečka izobrazba trden temelj vsega napredka v kmetijstvu?

1) Kmetijska izobrazba ne sme biti enostranska. Pri dvigu kulturnega nivoja našega kmeta ne smemo upoštevati samo strokovno-tehnično izvežbanost in usposobljenost, marveč moramo pri našem delu upoštevati tudi kulturno-socialne in politične naloge kmečkega stanu. Naš kmet si je z orožjem v roki priboril ne samo kos kraha, ampak tudi pravico do kulturne in socialne enakopravnosti z vsemi drugimi sloji prebivalstva. Potem kmečke izobrazbe se mora vzgojiti našega kmeta tako, da postane močan faktor pri ustvarjanju dobrih in vrednot v narodnem gospodarstvu, obenem pa da postane

ne aktiven član našega novega kulturnega in socialnega življenja.

2) Izobrazba mora biti dosegljiva kmečki miselnosti — preprosta, a obenem realna. Kmeta mora ta izobrazba opozarjati na vse pomankljivosti v dosedanem delu. Izkoreniniti moramo iz src naše kmečke mladine tisto staro miselnost, da je č. bro. le tisto, kar so naši predniki ugotovili. Upoštevati moramo izkušnje starih ljudi — saj so te vedno dale podlago nadaljnemu teoretičnemu raziskovanju. Kmečke izkušnje, ki izvirajo iz šole trdega življenja, so za nas dragocene, vendar morajo biti elastične. Koliko tistega, kar je bilo pred 10. leti pravilno in donosno, danes več ne drži.

3) Pri našem izobraževalnem delu po vaseh ne smemo podcenjevati vrednost kmečke kulture. Dodanes so videli nekateri naši intelektualci in večina naših državnikov v kmetu le delavca poljedelca, producenta glavnih pridelkov. Niso pa sprevideli, da brez tega delavca-poljedelca ne more živeti noben sloj ljudske družbe. Niso pomislili, koliko znoja in trpljenja

je moral žrtvovati, preden je prišel njegov pridelek na trg in na gosposke mize.

Kmečka zemlja pa kmetu ni trgovsko podjetje ali tovarna. Kmetu je zemlja sveta, prana s znojem celih rodov. Kmet ima svojo zdravo življensko modrost, ki jo moramo upoštevati, dopolnjevati in jo izboljševati. Kmet mora spoznati, da blagostanja ne bo dosegel le s tehnično izvežbanostjo in spretnostjo, ampak tudi s potrebnim strokovnim znanjem, ki se pa mora vedno izpopolnjevati z novimi pridobitvami na gospodarskem polju.

4) Poleg strokovnega znanja se mora kmet poglobiti v gospodarske nauke (knjigovodstvo, gospodarsko upravo) in v agrarno politične probleme.

5) Temelj našemu novemu gospodarskemu sistemu je zadrugištvo. Našega kmeta moramo vzgojiti v zadrugišnika v pravem smislu besede, t. j. človeka, ki je pripravljen nesebično sodelovati z drugimi člani zadruge, tudi ko se zahteva od njega večjih žrtav. Kmet je potreben pomoči svojega

bližnjega. Koliko pridelkov je večkrat uničenih, njih in sadovnjakov zanemarjenih, ker primanjkuje ob pravem času delovne sile! Koliko truda bi bilo prihranjenega če bi se uporabila sredstva moderne tehnike, do katerih poedinec ne more priti, ki so pa dosegljiva za člane zadrug! Star pregovor pravi: »Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal!« Vendar to velja samo do gotove meje. Baš v dobrih letinah, ko bi kmet svoje pridelke lahko dobro prodal, mora iste oddati po najnižjih cenah! Na ta način postane plen raznih brezdušnih posrednikov in kapitalistov, ker ne pozna zadrugne organizacije. Zadruga je neobhodno potrebna v borbi proti združenemu kapitalu, ki po svoje diktira cene trgu na škodo producenta (proizvajalca) in konsumenta (potrošnika). Lahko bi se navedlo nebroj primerov izkoriščanja, v katere zapade najrevnejši sloj kmečkega ljudstva. To prav zaradi tega, ker ta sloj ni organiziran. O tem je bilo in bo še govora v našem tedniku.

5) Končno je omeniti še kmečko izobraževalne ustanove, t. j. kmetijske šole, profesionalne tečaje, kmečke večerne tečaje i. t. d., katerim moramo posvečati največjo pažnjo; o tem pa bomo rapravljali pozneje.

Ajda

Pradomovina ajde je srednja Azija. Še danes je n. pr. najbolj znana ruska ajda. Od ostalih vrst se seje navadna, škotska, tatarska in tinkturna ajda. Radi obilnosti listja je priporočljiva za zeleno krmo tatarska ajda, Tinkturna ajda se seje v industrijske namene zaradi proizvodnje barvila indigo, ki se dobiva iz listja in stebel te rastline.

Gojitev ajde je zelo razširjena v Avstriji, Rusiji, na Poljskem in v severni Nemčiji. Ajdova moka po svoji hranilni vrednosti ne zaostaja veliko za pšenično moko. Ajda ima n. pr. 7,5% beljakovin, pšenica pa 9-10%. Za kruh ajdova moka ni priporočljiva, cenjeni so pa tudi pri nas na Krasu ajdovi žganci. Ajdovo zrnje se dobro obnese pri pitanju perutnine, ajdovi otrobi pa pri pitanju prašičev. Zaradi hitrega razvoja in obilnosti listov se priporoča setev ajde kot krmilne rastline. V ta namen se seje samo ali pa z drugimi rastlinami, n. pr. graščico.

Kar se tiče življenskih zahtev je omeniti, da se ajda zadovolji z zelo pičlo hrano. Zahteva prav malo ali nič gnoja, vseeno se pa ne sme sejati v izčrpano zemljo. Omeniti je, da ajda zelo izčrpa zemljišče; zato moramo k rastlinam, ki jih sejemo po ajdi, dobro pognojiti. Ajda je zelo občutljiva za mrz. Zgodnje in jesenske slane večkrat uničijo celoten pridelek. Razvojna doba pri ajdi traja 3 mesece. Seje se navadno po okopavinal ali žitaricah. Na 1000 m² se porabi do 260 kg semena. Po setvi na roko se zemljišče nalahko pobrana, da se seme pokrije. Ajda hitro skači, posebno če je zemlja vlažna. Trajna suša ali prevelika vlaga, obenem pa močni, mrzli vetrovi ob času cvetenja ajdi zelo škodujejo in prav zato so pridelki zelo različni (7 do 10 q po hektarju). Vse je odvisno od vremena. Nobena rastlina ni tako odvisna in občutljiva od vremenskih razmer kot ajda. Za pravičen razvoj te rastline mora biti vreme v početku suho in toplo za tem toplo in deževno, a v času cvetenja tiho, suho in toplo. Zetev nastopa od septembra pa do konca oktobra. Najbolj ugoden čas zetje je tedaj, ko je večina zrnja zrela. Suši se v snopičih na polju in to 10 do 15 dni, kar je odvisno od vremena.

Ajdova slama se uporablja za krmo, paziti pa moramo, da je dobro posušena. Govedu jo pokladamo pomešano med seno ali pripravljeno kot rezanico.

Molzne krave ne smemo krmiti s suho ajdovo slamo, ker povzroča slabo mleko. Narobe pa ajda v cvetju molznim kravam zelo ugaja in obenem poveča produkcijo mleka; surovo maslo dobi po krmitvi z zeleno ajdo lepo zeleno barvo.

Končno je omeniti, da je od setve ajde deloma odvisen razvoj čebelarstva, posebno pri nas na Krasu; ajda se namreč pršteva med najbolj medonosne rastline.

V času ko so vse sile našega naroda usmerjene k čim večji intenzivnosti našega kmetijstva in ko hočemo izčrpati iz zemlje čim več pridelkov, je potrebno, da se povsod, kjer uspeva, seje to čedno in v prehrani ljudstva važno rastlino.

Zaradi vsem dobro poznanih razmer je bilo zadnja leta zelo težko priti do dobrega ajdovega semena; letos pa je dobila naša »Kmetijska nabavljalna zadruga« iz Stajerske 120 q dobrega semena.

Dr. Fran Juriševič

Koloradski hrošč ogroža krompir

Pred 60. leti so prišle iz Amerike zle vesti, da je krompirjeve nasade napadel do sedaj najhujši zajedavec in uničevalac krompirja, **koloradski hrošč**.

Iz Amerike je z ladjami prišel v Evropo, Francijo, Belgijo, Nemčijo in Spanijo. Med vojno so ga zanesli v Nemčijo in Avstrijo in od tam ga je nemški okupator zanesel tudi v Jugoslavijo.

Škoda, katero je ta škodljivec povzročil nasadom, je ogromna. V

neh trupa. Buba je sivkasto-rdečo barve.

Kako hrošč živi in se razvija?

Hrošč zleze spomladi iz zemlje, kjer je prezimil in takoj napade krompir že v prvem njegovem razvoju. Samiča, ki živi 2 leti, odloži vsako leto 600 do 800 jajčk. Iz jajčk se izležejo ličinke (črvčki), ki so še bolj požrešne kot hroščji sami. Najprej se spravijo na listke; ko te uničijo, napadejo celo listna rebra in steblo. Po 2-3

neh in obenem zelo drago. To nas sili, da podvzamemo vse preventivne mere, da preprečimo dohod tega škodljivca v naše kraje!

Potrebno je torej, da se strogo prepove izvoz krompirja iz okrajev, kjer se je pojavil ta škodljivec. Vsa krompirjeva polja v bližini krajev, kjer se je pojavil koloradski hrošč, se morajo dnevno pregledati. V ta namen je potrebno organizirati mladinske čete, ki pa morajo nastopiti pod izvežbanim vodstvom.

Opozarjamo torej naše kmete, da dobro odprejo oči, ko pregledujejo njive, nasajene s krompirjem in da vse dvomljive slučaje takoj javijo merodajnim oblastem! Gre za veliko stvar; saj je ravno krompir glavni hranitelj našega delovnega in kmečkega ljudstva.

Dr. F. Juriševič

Kmetijski svetovalec odgovarja:

Vprašanje: Podgane mi v svinjaku silno nadlegujejo mlade prašiče ter jih ponoči grizejo. Kako naj jih preženem? (Milke — Sežana).

Odgovor: Prvi pogoj za odstranitev podgan je ta, da se podganam uničijo skrivališča. Če se tega ne storil, je vse zastoj. Kadar pa podgane ostanejo brez skrivališč, tedaj šele pričnemo s pastmi, s strupij itd. S strupom bodite zelo previdni in rabite le tak strup, ki prašičem ne škoduje, ker če podgana v svinjaku pogine, jo lahko prašič požre in se na ta način zastrupi.

Vprašanje: Kaj je vzrok, da pri nas letos živina nasplošno grize les in žre cumje, obuvala ter vsa koprstne odpadke? Poprej se je to pripetilo le pri kakem mršavem govedu, sedaj pa je ta pojav splošen. Kako se temu odpraviti?

Odgovor: V zvezi s tem vprašanjem opozarjamo tovariša iz **Pirске Bistrice** na članek »Kako pokladamo živino klajno apno«, priobčen dne 7. t. m. v »Ljudskem tedniku«. Obenem omenjamo, da so posledice te bolezn slaba krma, posebno pa seno iz slabo gnojenih ali popolnoma izčrpanih, morda celo iz močvirnatih travnikov. V takem senu manjka fosforokislega apna. Gnojite travnike s fosfornimi gnojili, močvirnat teren na vsak način pred gnojenjem osušite, pa bo ta napaka pojenjala! Sedaj pa zdravite živino s pokladanjem klajnega apna. Eno žlico te klaje dnevno na žival zadošča. Poklada pa se vzdružno 14 dni, na kar se prekine 7 dni, po sedmih dnevih pa zopet rok 14 dni, itd.

naših krajih ga do danes na srečo niso opazili; prav zato pa moramo zastaviti vse sile, da že v začetku preprečimo morebitne napade tega uničevalca.

Je li mogoče, da pride koloradski hrošč tudi k nam na Primorsko? Možnost je velika posebno danes, ko se prevažna krompir večkrat brez vsakršne kontrole iz enega okraja v drugega. Radi te možnosti je potrebno, da mi vsi in to ne samo kmetje, dobro spoznamo hrošča in ko opazimo na krompirju prve slučaje razdiralnega dela, takoj obvestimo oblasti in organiziramo proti njemu borbo.

Kako spoznamo koloradskega hrošča?

Koloradski hrošč je majhen, 1 cm dolg škodljivec. Značilna je barva njegovih kril, ki so svetlorumene. Vsako krilo ima pet dolgih črnih prog. Spodnja stran hrošča je rdečkasto rumene barve, spodnja kriča pa so rdečkasto-rdeča. Ovratnik je rdečkasto rumen z eno večjo liso v obliki črke V in 11 drugih lis. Jajca so oranžne barve, tesno prilepljena eno ob drugo (na spodnji strani listov). Ličinka je približno 12 mm dolga, grbasta, z izbočenim zadkom. Premika se s pomočjo treh parov nog. Značilni sta za ličinko 2 vrsti bradavičastih pik ob stra-

tednih zlezejo v zemljo, kjer se zabubijo. Iz bube nastane po enem tednu hrošč, ki ponovno zleze iz zemlje in nadaljuje svoje uničujoče delo. Zadnja generacija (od meseca avgusta naprej) konča zopet v zemlji, kjer prezimi.

Kako hrošča uničujemo?

Zatiranje hrošča je zelo težavno, posebno če začnemo prepozno. Tudi sredstva za zatiranje so zelo draga, vendar je treba ukreniti vse mogoče, da se razširjanje tega škodljivca vsaj omeji in prepreči katastrofalne posledice. Njive, kjer se je pojavil hrošč, moramo skrbno preiskati in vse ličinke ali hrošče uničiti! Tudi rastline, na katerih so se hroščji ugnozdili porujemo in sežemo! Okužen prostor polijemo s surovim bencolom ali petrolejem (5 litrov na m²) ali pa vhrizgamo v zemljo na vsak m² 10 dkg ogljikovega žvepca (sulfuro di carbonio). Na njivi pustimo kot pasti nekaj krompirjevih grmov, tako da se na njih zberejo še preostali zajedavci in te vsak dan pridno pobiramo in uničujemo. Vse bližnje krompirjeve nasade, vsaj 500 m naokoli, poškopimo s svinčenim ali apnenim arzenatom v 0,4%ni vodni raztopini (40 dkg arzenata v 100 litrih vode). Skropitev se večkrat ponavlja. Kakor je torej razvidno, je zatiranje škodljivca zelo težav-

S Titom v borbi - zmagaj, s Titom v miru - obnovaj!

Ljudski tednik

ŽENSKI KOTIČEK

Praktični nasveti

Solata in sadje v poletni prehrani

Ko zbolimo, se pogostoma sprašujemo, kako je bilo to mogoče, saj smo bili še pred kratkim tako zdravi. Nekateri ljudje kar ne marajo verjeti, da se lahko okužijo z nečistimi živili, posebno tistimi, ki jih uživamo nekuhan. To so solata in sadje in pa voda. Solata in sadje je treba vedno v letnem in zimskem času prati v gorki vodi. Le topla voda raztopi in razkroji mastna jajčeca, ki so jih izlegle razne ličinke, ki so se plazile po listih ali sadu. V gorki vodi solata ne uvene, nasprotno, potem ko jo predenemo v hladno vodo, se še hitreje osveži. Isto je s sadjem.

Zelenjavo, ki jo kuhamo, moramo prav tako zelo temeljito oprati, posebno korenine, kjer se v brazdicah drži še prst. Posebno dobro moramo očistiti zelenjavo, ki jo kupimo na trgu ter ne vemo, s kakšno vodo so to zelenjavo zalivali ali škropili. Niso redki primeri, da dobimo zelenjavo, ki sredi po gnojnici. Če gojimo zelenjavo sami doma na svojem vrtu, tedaj smo lahko brez skrbi, da bi se z njo okužili.

Pripravna polička

Takle kos pohištva je nekaj prav primerne za vsako sobo, še posebno pa za otroško. Kakor vidimo, je zelo preprosta in izdelavi, in jo lahko napravimo sami doma, če smo količkaj spretni. Postavimo jo tudi lahko k postelji namesto staromodne nočne omarice. Prav iz desk starih omaric lahko naredimo tako moderno poličko, ki bo v okras in nam v veselje.

VLOŽENA PESA

Snov:

Pet kilogramov zdrave, lepe pese, 3 žlice nastrganega hrena, 1 l vinskega kisa, žlico

sladkorja, malo kumine in janeža in potrebna količina soli. Pesa do čistega operemo v mrzli vodi, jo do mehkega skuhamo. Nato jo preplaknemo v mrzli vodi, jo olupimo in zrežemo na lističe. Zložimo jo v položeno posodo v plasti, potresemo s pripravljenim hrenom. Kis razredčimo s 1/4 litra vode, dodamo sladkor, kumino in janež in sol. To pustimo vreti pet minut. S tem oblijemo sedaj peso, jo z leseno žlico dobro a previdno

premešamo. Ko se ohladi, jo napolnimo v čiste kozarce, tako da je s kisom ravno pokrita. S celofanom zavežemo kozarce in jih hranimo na suhem, hladnem prostoru.

VKUHANE BOROVNICE

Na tri litre borovnic, prebranih in opranih ter dobro osušeni vzamemo pol litra vina in pol kilograma sladkorja. Dodamo sketjico cimeta inonine lupinice. Vse skupaj v položeni posodi prevremo, ohlajeno pa vložimo v kozarce in neprodušno zapremo in hranimo v hladnem prostoru.

Naša beseda mora biti lepa

Nekaj stavkov: **Gredoč** ob morju sem opazoval ribiče. Spuščali so mreže, **veslajoč** po zalivu. **Opazuječ** naraščanje vode in **ocenjajoč** globino morja so ribiči z mrežami popolnoma zaprli zaliv.

Gredoč, **veslajoč**, **opazuječ**, **ocenjajoč** so naše besede, naše oblike; vendar ne odgovarjajo posebno duhu našega jezika. Če se **preveč** ponavljajo, postajajo neprijetne.

Nastal je ta deležnik iz 3. množinske osebe nedovršnega glagola: **gredo**, **gredoč** — **veslajo**, **veslajoč** — **ocenjajo**, **ocenjajoč**. Rabimo ga tudi pridevno na pr.: **pojoči** mladenič, **jokajoča** sirota, **speče** dete. Prešeren pravi v sonetih nesreče: Podplat je koža čez in čez postala, ne straši več je trnjevka bodeča. **Bodeča** trnjevka je trnjeva palica s trni. Pravimo še: **bodeča** žica, **bodeča** roža, **grmeč** Elija.

Gornje stavke lahko spremenimo tako: **Gredé** ob morju sem opazoval ribiče. Spuščali so mreže, **veslaj** po zalivu. **Opazuje** naraščanje vode in **ocenjevanje** globino morja so ribiči z mrežami popolnoma zaprli zaliv.

Gredé, **veslaj**, **opazuje**, **ocenjevaje** so tudi deležniki, sestavljeni iz nedovršnih glagolov. Rabijo se navadno predikativno. Ti deležniki so spet dokaz, kako prožen je naš glagol, koliko lahko izrazimo z njim. Oba deležnika: **gredé** in **gredoč** sta deležnika sedanjega časa.

Ker je slovenski glagol zelo prožen in se z njim da mnogo več izraziti, kakor s katerokoli drugo besedno vrsto, ugotavljamo lahko z njim različne čase enega ali drugega opravila. Tu nam pomaga **dovršnost** ali **nedovršnost** glagolov. Takoj v sedanjem času opazite razliko. Stavka: **»delam na odru«** — **»padem z odra«** sta oba v sedanjiku vendar pove sedanjik **»delam«** neko opravilo, ki traja, torej **nedovršeno**, drugi pa nekaj, kar se ta trenutek godi in je že **dovršeno**: **padem z odra**.

Če bi dejal: zdaj vam **razložim** o dovršenem ali nedovršenem glagolu, ne bi govoril pravilno. Reči moram: zdaj vam **razlagam** o glagolu ali vam **bom razložil** o njem — kar je že prihodnji čas. Če list poroča: naš list **izve** iz Beograda, ni pravilno ker je oblika **izve** dovršnik. Izvedeti nima **nedovršne oblike**, zato moremo rabiti le pretekli čas torej: naš list **je izvedel** iz Beograda.

Omenil sem že zelo razširjeno rabo nedovršnika **vršiti se**. Neprestano čujete: **Jutri se vrši** predstava, v nedeljo se **vrši** občni zbor, v začetku tedna **se vrši** koncert itd. Če pravimo **»se vrši«**, se godi to sedaj in ne jutri, v nedeljo ali prihodnji mesec. Rabiti je treba torej prihodnji čas: **Jutri se bo vršila** predstava, v nedeljo **se bo vršil** občni zbor v torek **se bo vršil** koncert. Tako je pravilno. Kratko in ra-

zunljivo bi bilo seveda tudi, če bi dejali enostavno: **jutri bo predstava**, v nedeljo **bo občni zbor** v torek **bo koncert**. Ali smo že vse bolj imenitni, če **se nekaj vrši**: umetniško slovensko govornico, ne da bi vedeli zakaj in smo zadovoljni, da se nam posreči splesti take vozle, kakršni niso v rabi pri praktičnem človeku.

Podobni stavki so: **jutri pišemo nalogo** — pravilno: **bomo pisali** nalogo; **grem na zborovanje**, da **poročam** o naših sklepih — **grem** je sedanjik **zidaj grem**, **poročal** pa **bom šele** ko **bom tam**, torej: **grem** na zborovanje da **bom poročal**. Ali: želimo, da bi se delavci združili, da združeni toliko laže delajo za svoje koristi. Slabo! Želimo, da bi se delavci združili da **bi** združeni toliko **laže delali** za svoje koristi; le ta način je pravilen.

Kakor se v neštetihih stavkih morata rabiti dva časa, sedanjik in prihodnji, tako imamo večkrat napake, če napačno vzememo sedanjik in pretekli čas.

Primer: S tovarišem greva počasi po snegu v hrib kar **je padel** iz gozda strel. — Dejanje se godi v sedanjem času, in sicer vse obnem: hodiiva, počil strel. Torej smem reči pravilno le: s tovarišem greva počasi v hrib **kar** počil strel — oba stavka sta v sedanjiku.

Jože Pahor.

Rešitev:

Kvadrat: 1. obala, 2. bofer, 3. Atene, 4. Lenka, 5. areal.
Enačba: Vipava.

Pregovor

Bezog; osaka; sodar; senik; mleko; usnje.
Iz vsake besede vzemi dve zaporedni črki!

Znamenje

1	2	3	4	5				
6	3	2	7	8				
9	5	9	1	2				
3	4	5	6	3	10	2		
3	11	12	7	4	13	3		
10	9	14	15	6	16	10	9	4
13	3	10	17	3	4	1	3	11

Ključ:

1-3-4-5-3-10-12-7 mesto znano po podzemeljskih krasotah vrh v Julijskih Alpah;
14-15-6-16-10-7 planet;
4-13-3-8-3-11-7 prostost.

Odgovarja JOŽE KOREN — Založba Primorskega dnevnika, Trst.

Zelena kobilica

(Prevod iz ruščine)

Leta 1889. smo se vneto bavili z ribolovom. Vendar to že ni bila samo zabava kakor prej. Saj nismo bili več majhni! Vsak je bil v desetem letu in vsi trije smo prešli v tretji in zadnji oddelek tovarniške šole; začeli smo drug drugega klicati na -ša: Petša, Koljša, Jegorša, kakor odrasli, ki so delali v tovarni. Čas pa je tudi bil, da pomagamo družini s čimer koli. In tako smo sedeli vsako jutro na krajih, ki so bili znani po ostrizih, po večerji smo iskali ostrize, opoldne pa smo se veselili lova na ploščice (riba).

»Po ribe ne hodimo k ljudem, lasten ribolov nam je zrasel«, bo dejala tvoja mati.

Drugokrat pa oče odobri: »Čeprav je drobcena riba, bo juhica.«

Razumljivo, da so nas taki razgovori hrabrili, a pri vsem je bilo nekaj sorodnega šali: Govore in pri tem se posmehujejo.

Da bi tako s trnkom lovili ribe, da se ne bi smejali! In pol vedra da bi bilo ostrizev in samih ogromnih! Da bi bili ostrizi orjaki!

»No, dečki, pojdimo na Veršinke«, je predlagal zvečer Petka. »Glej, to bi lovili! Tam pravijo, da ribe vedno zagrabi. Ali gremo tja jutri?«

»Ne bodo nam dovolili samim.«
»To je točno, da ne bodo dovolili,« je soglašal Petka, »a mi...«
»Dejali bomo, kakor da smo šli na Pesko, ali k Perevozni reki, za ves dan, medtem pa gremo tja...«
»Lahko naletiš na koga na privozu. Morda malo naših bega po Vršinkih? Ali si pozabil na Jašo Lesino,« je dejal Koljuša.

»Bomo šli pa po veliki cesti.«
»To je daleč.«
»Deset vrst. Ali je deset vrst daleč, ali kaj? Nas ne dohitiš?«
»No, saj ni to«, je odvrnil Koljša. »Treba je nabrati črvov in jutri zarana bomo šli. Ne bomo morda zaspali?«
»Pri nas je Grinša, ki gre zjutraj na delo. Zbudil me bo,« je potolažil Petka.
Vršinki, to je tovarna ob isti reki Gorjanke, kjer smo tudi mi živeli. Naselje pri tovarni

je bilo majhno, a ribnik mnogo večji od našega gorjanskega. Na ribolov v tem ribniku smo že davno mislili. Motilo nas je samo eno — ni so nam dovolili. Po zimski poti se je računalo do Vršink manj od 5 vrst. Poleti so hodili delavci peš preko Perevozne gore, od tam so potem preplavali ribnik v čolnih in prišli na zimsko pot. Ta pot je bila nekaj daljša od petih vrst. Voziti se pa tudi ni bilo mogoče. Prevoz je bil mučen in s Perevozne gore je bil izredno strm ovinek. Vozilj smo se po večji cesti, vzdolž ribnika. Ta cesta je bila mnogo daljša. Po njej je bilo do Vršink več kot 10 vrst. To dolgo pot smo izbrali zato, ker smo računali, da ne bomo tu srečali nikogar izmed odraslih znancev. Pri vsem tem pa je bil pri brodu še naš sovražnik — ogromen starec, prevoznik Jaša Lesina. Ker smo mu nekoč odgnali čoln, smo se odpravili kradoma. Ko se je zavedel, je kričal: »To vas bom, kradljivci. Razumem, vam bom že glave odtrgal. Onemu tam, črnemu gologlavcu, pa prvemu!«

V začetku smo dobro hodili. Zgodaj je še bilo, čeprav se je čutila vročina.

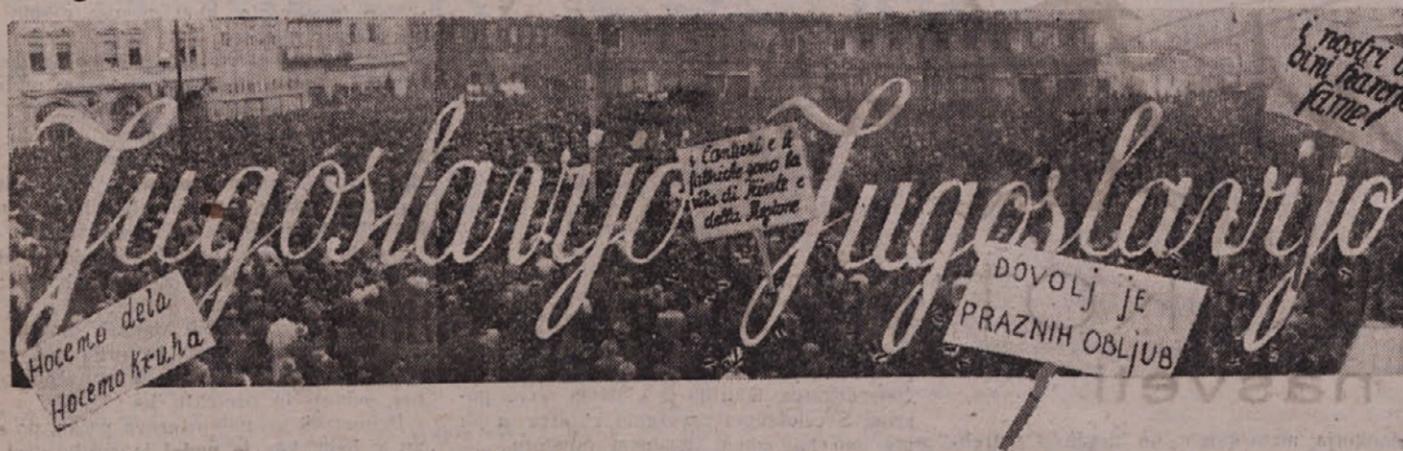
Pet vrst daleč od Gorjanke je kraj Krasik. Tu je bil nekoč železni rudnik, pozneje pa so tod okoli izpirali zlato, a sedaj po rdečkastih, kamnitih tleh veselo žubore majhni potočki. Koga ne bi ustavila bistra struja ob jasnem dnevu? Začeli smo nabirati raznobarne kamenčke. Nato je nekdo dejal: »Fantje, morda je pa tu še kaj zlata?«

(Se nadaljuje)

Teden v slikah

Tržaško delovno ljudstvo strada

Ker presiti delodajalci s pristankom ZVU še vedno cinično mečejo na tisoče delavcev na cesto, so se v nedeljo zbrale tržaške delovne množice na protestnem zborovanju, ki je izzvenelo v odločno zahtevo: »Hočemo kruha in dela!«

Preteklo nedeljo so nastopili v Šklednju mladinski pevski zbori iz Trsta in okolice. Pevsko manifestacijo naših najmlajših so poživele tradicionalne slovenske narodne noše. Mladina daje duška vedremu razpoloženju s »Titovim kolom«.

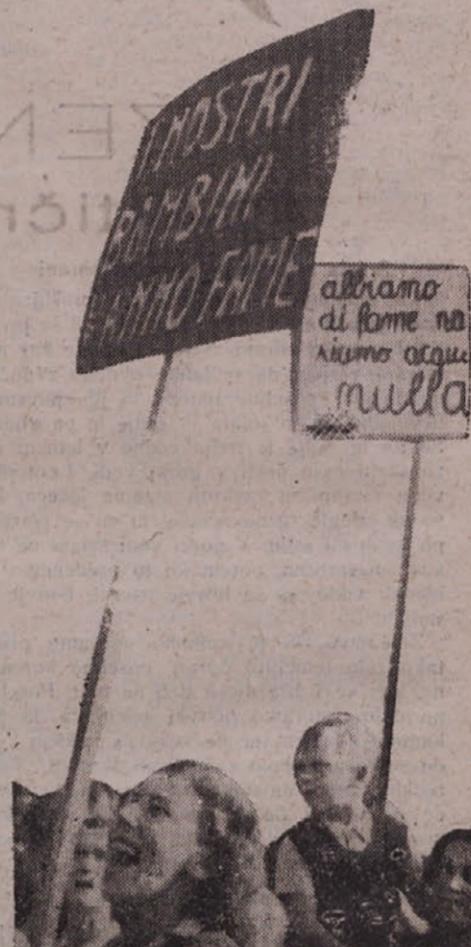
Za Jugoslavijo

Za Jugoslovansko trgovsko mornarico so delavci v eni izmed istrskih ladjedelnic dogradili v preteklih dneh ladjo manjše tonaže.

Na silki vidimo spuščanje ladje v morje

Tale vol ni razmejiteni „strokovnjak“; zato vsakodnevno potrjuje zvezo Trsta z neposrednim zaledjem, saj že leta seče današnje razmejitelne črte raznih učenih strokovnjakov.

PARADA MLADOSTI

Slike nam predstavljajo veličasten spreved slovenske mladine na fizikturnem zletu v Ljubljani. Na spodnji sliki vidimo majhen del mladine iz Primorske in Trsta. Naše Primorje je poslalo na ljubljansko manifestacijo 6000 navdušenih mladincev in mladink.

